PETRI RAMI RHETORICÆ

Diſtinctiones in Quintilianum,

AD

CAROLVM LOTHARINgum Cardinalem.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA · VITTORIO EMANUELE ·

PARISIIS,

Apud Andream Wechelum, ſub Pegaſo, in vico Bellovaco: Anno Salutis,

1559.

Cum privilegio Regis.

PRIVILEGII SENTENTIA.

CAutum eſt authoritate Regia, nequis alius præter Andream Wechelum iuratum in alma Pariſienſi Academia Librarium, has P. Rami Rhetoricas Diſtinctiones poſtremò recognitas, ante decennium ab æditione proximum, in hoc Francorum regno imprimat, néue alibi impreſſas vendat: Ac ſi Regij diplomatis ſententia operis initio pręfigatur, finíue poſtponatur, vt omnibus clarum, notum, indictum habeatur: Secús qui faxit, & libris ipſis, & mille librarum Pariſ. multâ pœnas pendito. Datum Rhemis, Regio conſenſu ſubſignatū, Do. Villamoro ſupplicum libellorum magiſtro præſente. 3. Id. Iun. 1557.

Coignet.

PETRI RAMI RHETORICAE

Diſtinctiones in Quintilianum,

AD

CAROLVM LOTHARINGVM

Cardinalem.

BEne (*Mecœnas optime*) *Græcorũ illo proverbio pręcipitur, Quã quiſque norit artem, in hac ſe exerceat. Itaque tot annos, quot certé nõ cæterorũ more gloriari placeat, ſed pro tenuiſsimo tanti temporis fructu potiús me-*

miniſſe pudeat, in rhetoricis & dialecticis occupatus, an nõ meo quodam jure facere videar, ſi me in meis ſtudiis & artibus vel eodem argumento ſæpiús exerceam? Dialecticæ & rhetoricæ artes ab Ariſtotele, Cicerone, *Quintiliano confuſæ ſunt, argumentũ unum eſt, materies una: adverſus Ariſtotelem &* Ciceronẽ *antea diſputavi: quid igitur eſt cauſæ, quamobrem & Quintilianus in eandem quæſtionem vocari non poſsit? Ariſtotelis logica multis & virtutibus carebat, & vitiis abundabat: multæ definitiones, multæ partitiones argumentorum, enuntiationum, ſyllogiſmorum, methodorum defuerant: pro una inventionis arte decem locis generalibus, cauſsis, effectis, ſubjectis, adjunctis, oppoſitis, comparatis, nominibus, partibus, finitionibus, teſtimoniis comprehenſa, infinitæ tenebræ in* Categorematis, *Categoriis,*

riis, Interpretatione, Analyticis, Topicis cōfundebātur, pro una judicii doctrina in enuntiatione, ſyllogiſmo, methodo, multa in iiſdem libris permiſcebantur: uſus artis univerſæ nullus niſi in clamoſa de artis ipſius tam vanis pręceptis, & ſophiſtica altercatione tradebatur: nos arti virtutes quæ deerant, addidimus, vitia tam varia deteximus, & , ut ſpero, excidimus: uſum verum aperuimus, & rerum omnium cōmunem demonſtravimus. Ergo dialecticum hoc certamen & artis & uſus vehementer acriterque certavimus. Secundum certamen nobis adverſus Ciceronem fuit. Ariſtotelicas enim inventionis, diſpoſitionisque, imó veró etiam elocutionis tenebras feré omnes ad rhetoricam tranſtulerat, & ex duabus artibus unam fecerat, eamq; ita confuſam ad litigioſas civilium cauſſarum formulas traduxerat. Laudes

inventionis & diſpoſitionis jam anté docueramus. Lucem quæ elocutioni & actioni deerat, frater meus Audomarus Talæus definitis & diſtributis & illuſtratis rerum generibus adjecit & expoſuit: tenebras igitur duntaxat hic excuſſimus. Ecce autem Ariſtotelis & Ciceronis dialecticam & rhetoricam perturbationem Quintilianus ſequitur, majorem etiam ex ſeipſo comminiſcitur, omnesque omnium artium, de quibus aliquid legerat, vel audierat, ſcholas grammaticas, mathematicas, philoſophicas, hiſtrionicas, palæſtricas, rhetoricas, in ſuas inſtitutiones amplectitur. Nos rhetoricam artem á cæteris artibus diſtinguimus, & de liberalibus artibus artem unam, non omnium confuſionem artium facimus: quæ ſint ejus propria ſeparamus, inertes & inutiles argutias detrahimus, quæ deſint indicamus,

&

& Ariſtotelis tenebras ſicut anté in Cicerone, ſic nunc eaſdem propemodum in Quintiliano perſequimur. Sed quoniam res eadem adverſus Ariſtotelem & Ciceronem anté tractata eſt, permulta & breviús & remiſsiús agimus. Deniq; ſumma conſtantiſque rationis ope nitimur, ut artium, in quibus adhuc ſtudium operámq; locavimus, vera & deſcriptio & exercitatio teneatur. Quot enim dies, imó quot annos & ætates fallacibus harum diſciplinarum commẽtis miſeré traduci arbitramur? utinam maximo juvẽtutis meæ diſpendio tantam miſeriam expertus nõ eſſem. utinam doctores & rhetoricæ & dialecticæ per nos admoniti de veritate rerum & utilitate potiús aliquãdo cogitent, quám de iis, ad quæ ſemel audita, nunquã judicata, ſimpliciter adhæſerint, pertinaciter & obſtinaté decertent: fieret pro-

fectó ut ſuccinctiús artes inſtitutæ, faciliús intelligerentur, & veri uſus aperta via, promptiús exercerentur. Veruntamē per Deum immortalē (dicet aliquis) tantum ne tibi tribuis, ut vitia aut virtutes in his artibus perſpexiſſe tibi videaris, quæ tantorum virorum aciem effugerint? Ego veró, Mecœnas, (te enim, tuique ſimiles, id eſt candidos, nullaque perverſa opinione ſuffuſos judices appello) ſi Ariſtotelem in philoſophia, Ciceronem & Quintilianum in eloquentia nihil eſſe dicam, non ſatis ſanus eſſe videar: Fuerit igitur Ariſtoteles ingenio variis in rebus ac ſcientiis tam acuto, quám poſsit Ariſtoteleus quiſquam cogitare: ingenii enim abundantiam quandam incredibilem in eo philoſopho eſſe confiteor: Alexandri liberalitate fretus, ex omniū gentium inventis & libris naturalem ſcientiam

tiam compilaverit, omnes philoſophos, logicos, phyſicos, ethicos, politicos, ſua logica vexaverit: in judicando, diſpoſitionis tantum interdum adhibuerit, quantum in ſummo philoſopho requiri poſsit. Ciceroni dialectica iſta & inveniendi, & diſponendi ornamenta paria ſi voles, attribue, nihil detraham: imó veró non ſolúm libenter, ſed etiam veré fortaſſe cõcedam, omnium hominum qui ſunt, qui fuerunt, quique poſtea futuri ſunt, eloquentiſsimum fuiſſe: & vix tantam vel elocutionis (quanta in ejus libris cernitur) & pronuntiationis (quanta in hiſtoriis de eo memoratur) laudẽ ſperari poſſe. De Quintiliano, faciam impudenter, ſi ſimile quicquam prædicem. Nam quanvis in eo ſit civilis ad agendas cauſſas facultatis commonſtrata quædam prudentia, quanvis exempla quædam utiliter collecta, atta-

men elocutionis, quæ ſumma laus ejus eſſe poſsit, infinita eſt á Cicerone differentia. Nec enim in ſingulis verbis eadem eſt puritas, vel proprietas, vel elegantia. In conjunctis tanta eſt differentia, ut Cicero aureo quidem ſeculo, Quintilianus autem ferreo locutus eſſe videatur. Sed tamen ut temporibus illis diſerti homines fuerunt, ita ſané numeretur in diſertis, qualis tamen fortáſſe nec eſſe poſsim, ſi velim, imó veró ne velim quidem, ſi poſſim: tales inquam, Ariſtoteles, Cicero, Quintilianus, tantique fuerint, an tamen qui una aut pluribus virtutibus excelluerint, protinus eos omnibus excellere eſt neceſſe? protinus omnibus in rebus neceſſe eſt non homines, ſed deos exiſtimare? De maximis aliorum generum virtutibus, ubi vel Apollines, vel Joues per me licet fuerint, hoc tempore nil quæritur: de

dia-

dialecticis & rhetoricis præceptionibus nunc agitur, quas etiam feré omnes ab illis magna ſui nominis gloria vel repertas primúm, vel certé collectas ex aliis concedo: quin adjungo, ſi in hiſce præceptionibus & accuraté judicandis, & ordine collocandis tot menſes adhibuiſſent, quot annos ipſe conſumpſi, equidem non dubito quin longé veriores & diſtinctiores artes nobis relicturi fuerint. At res ipſa demonſtrat ab his doctoribus multa quidem cumulata eſſe, ſed non ſatis æſtimata, hic enuntiationis aut ſyllogiſmi judicium requiro: non ſatis apto ordine diſpoſita, hic methodũ deſidero. Confirmo hæc eadem noſtris inſtitutionibus & veré judicata, & recté eſſe collocata. Quid ita? quia ad tractandum dialecticum & rhetoricum tum rationis, tum orationis uſum, uſum inquam, vel eum qui in libris Ariſtotelis,

Ciceronis, Quintiliani perſpicitur, dialectica & rhetoricæ artes Ariſtotelis, Ciceronis, Quintiliani fallaces & cõfuſæ ſunt: noſtræ veraces & diſtinctæ, ſicut & ars & exercitatio penitus explorata convincit. Hoc primũ, hoc medium, hoc ſummũ contentionis meæ argumẽtum eſt. Nõ abutor teſtimoniis hominum, qui mentiri poſſunt, ſed conſtantis & naturalis uſus, quem tot annos maximo quotidianę exercitationis labore perſequor, uſus inquam veritate & rerum experientia cõfirmo. Quamobrem Mecœnas, hac pulcherrima rectiſſimę voluntatis cõſcientia fretus, nunq̃ quid ſentiã de his artibus, quas profitebor, ſcribere erubeſcã, ad te prę ſertim non tam Mecœnatẽ meum, q̃ communem bonarũ literarum fautorẽ, Gallię noſtrę divinitus oblatum. Sed in veſtibulo nimiũ diu moramur, ad rhetoricas diſtinctiones accedamus.

PETRI RAMI DISTINCTIO-
nes Rhetoricæ,
AD
CAROLVM LOTHARINGVM Cardinalem.

PErmagnum cuipiam fortaſſe videbitur ac perdifficile, quod adverſus Quintilianũ mihi propono atque inſtituo, vt oratorias ejus inſtitutiones non legitimé deſcriptas eſſe doceam: prȩſertim cúm oratorem & præclaré definire initio, & rerum definitione comprehenſarum deinde partes eleganter dividere, & tandem ſingularũ proprietatem partium ac naturam diligenter ad extremum & accuraté perſequi, omniaque ſingulari & conſi-

lio vidiſſe,& judicio æſtimaſſe,& methodo collocaſſe videatur. In hac autem diſputatione Dialecticam, id eſt, veré & conſtanter diſſerendi magiſtram (quantum mihi licebit) adhibebo, quó res acutiús & prudentiús æſtimetur. Quamobrem Dialectici omnes, id eſt, quicunque de hac quæſtione veré & conſtanter judicare poſſitis, adeſte, animadvertite, veſtram ſapientiam excitate, repellite procul á vobis (ſi qui forté ejuſmodi affectus animos veſtros occupare paraverint) repellite, inquam, amorem, odium, præjudicatam opinionem, levitatem, inconſtantiam, temeritatem, & quantum firma ratio convincet, quantum concluſio certa conficiet, quantum denique veritas ipſa (quæ neque refelli, neque redargui poſſit) obtinebit, tantum animis æquis & libentibus accipite. Ponatur igitur primúm Quintiliani definitio, qua oratorem nobis ſuum explicavit, & ad hanc diſputationem referantur omnia, quæ ex omnibus Inſtitutionum Fabianarum partibus referri conveniet. Oratorem (ait) inſtituimus illum perfectum, qui eſſe niſi vir bonus non poteſt: ideóque non dicendi modó eximiam in eo facultatem, ſed omnes animi virtutes exigimus. Hunc oratorem Quintilianus nobis inſtituit, quem poſtea libro duodecimo virum bonum bene dicendi peritum ſimiliter definit, & illas animi virtutes exponit, juſtitiam, fortitudinem, temperantiam, prudentiam, item phi-

Orator vitioſé definitus á Quintiliano.

philoſophiam totam, legum ſcientiam, & cognitionem hiſtoriarum, & alia pleraque laudum ornamenta. Quid igitur contra iſtam oratoris finitionem dici poteſt? Ego veró talem oratoris definitioné vitioſam mihi videri confirmo: quamobrem? quia ſupervacanea cujuſvis artificis eſt definitio, quæ plus complectitur, quám eſt artis inſtitutis comprehenſum. Artifex enim ex artis ratione definiendus, ut quantum artis veris & propriis decretis incluſum ſit, tantum tribuatur artifici, nihil præterea: definitio enim non ſolúm eſt explicatio rei brevis & aperta, ſed etiam rei quæ definitur ita propria, ut omni, ſolíque perpetuó conſentiat. Grammaticus definitur peritus recté loquendi & ſcribendi: non definitur peritus loquendi, ſcribendi, & cantandi. Quid ita? quia de poſtremo nihil eſt in Grammatica deſcriptum. Geometra nõ definitur peritus metiendi & medendi. Quid ita? quia nullum eſt in Geometria præceptum, quod doceat mederi. Axioma igitur noſtrum teneamus, & hoc ſyllogiſmi fundamentum ponatur:

> Artificis definitio vitioſa eſt, quæ plus complectitur, quám eſt artis finibus incluſum.

tum hoc poſito fundamento aſſumamus:

> At artificis oratorii definitio nobis á Quintiliano tradita plus amplectitur, quám eſt artis finibus incluſum.

Rhetorica enim ars non eſt, quæ omnes animi

virtutes explicet. De virtutibus moralibus,& de virtutibus intelligentiæ ac mentis proprié permulta & eleganter Ethici philoſophantur: de arithmetica,geometria,mathematici: de reliquis tot tantarumque rerum ſcientiis,quæ ſunt etiam virtutes animi, docti & ſapientes homines ſuis ſeparatim ſtudiis,non rhetores commentantur. Concludo igitur,

Moralis philoſophia nõ eſt pars Rhetoricæ,ut putavit Quintilianus

Quare Fabiana iſta oratoris definitio vitioſa eſt.

At dicet Quintilianus, Philoſophia moralis & illa ipſa virtutum doctrina rhetorum propria eſt, non philoſophorum: & nunc perfectus orator informatur, qui non poteſt exiſtere, niſi omnes animi virtutes aſſecutus. Quid ſi autem hoc utrunque alienum eſt & falſum? nónne ſummam complexionis & ſyllogiſmi tenebimus? Agite igitur, quæramus quamobrem virtutum diſciplina rhetoricæ pars æſtimari poſſit. An quia & civitatem & cives orator regere debeat, idcirco diſciplina moralis rhetoricæ propria quædã pars erit? Sic ſané Quintiliano videtur,cúm ait, Ne-
„ que enim hoc conceſſerim, rationem recté ho-
„ neſteque vitę (ut quidam putaverunt) ad philo-
„ ſophos relegandam,cúm vir ille civilis & publi-
„ carum privatarumq; rerum adminiſtrationi ac-
„ commodatus,qui regere conſiliis urbes,fundare
„ legibus, emendare judiciis poſſit, non alius ſit
„ profectó quám orator. Quare tametſi me fateor uſu-

uſurum quibuſdam (quæ philoſophorum libris “
continentur) tamen ea veré jureque contende- “
rim eſſe operis noſtri, proprieque ad artem ora- “
toriam pertinere. Sic Quintilianus loquitur,& “
ita cogitat,ut oratoris nomine Deum quendam
mortalem omni virtute ſcientiaq; perfectum &
abſolutum in republica principem appellet,non
unius artis hominẽ cogitet. At hoc tempore de
una quadam arte & virtute,non de omnium ar-
tium & virtutũ abſolutione præcipiendũ Quin-
tilianus ſibi propoſuit:& rhetoricam de liberali-
bus artibus unam quandam eſſe putat,non veró
communẽ eſſe artem rhetoricam,idemque rhe-
toricam eſſe,quod artem,quod ſcientiam,quod
virtutem exiſtimat. Nullam enim in his oratoriis
libris civilis facultatis ſcientiam, nullam vitæ &
officiorum diſciplinam,nullam denique iſtarum
laudum (quas oratorię artis partes eſſe dicit) do-
ctrinam in Rhetoricę partibus deſcripſit. Quin
que Rhetoricæ artis partes (de quibus poſtea di-
cam) Quintilianus eſſe judicat, inventionẽ, di-
ſpoſitionem,elocutionẽ, memoriam,actionem:
non plures,non pauciores eſſe putat. Attamen in
earũ partium nulla philoſophiam moralẽ (quam
nunc rhetoricę tribuit) collocat. Dialectica veró
huic rhetori vehemẽter defuit. á qua ſi didiciſſet
in omni arte atq; ſcientia cauſas rerum & veras,
& proprias,& primas exquirendas eſſe,longé a-
liter oratoré definiendum cenſuiſſet: longé aliter

de proprietate artium ſibi philoſophandum cognoviſſet. Duę ſunt univerſæ & generales homini dotes á natura tributæ, Ratio & Oratio: illius doctrina dialectica eſt, hujus grãmatica, & rhetorica. Dialectica igitur generales humanæ rationis vires in cogitandis & diſponẽdis rebus perſequatur, grãmatica orationis puritatem in etymologia & ſyntaxi, ad recté loquẽdum, vel ſcribendum interpretetur. Rhetorica orationis ornatũ tum in tropis & figuris, tum in actionis dignitate demõſtret: ab his deinde generalibus & univerſis velut inſtrumentis aliæ artes ſunt effectæ: arithmetica in numeris, geometria in lineamentis, aliæq; in rebus aliis: quæ ſi diſtinctæ propriis finibus & concluſæ fuerint, certé quod grámatica ſuo jure docebit, rhetorica non confundet, quod utraque perſpicué deſcripſerit, dialectica non attinget: uſus earum conjungetur, ut eadem ſit oratio, quę & puré & ornaté & ſapienter & loquatur & dicat, & ſentiat: præcepta tamen puré loquendi, & ornaté dicendi, & ſapienter ſentiendi diſtinguentur, neq; confundentur. Quare Quintilianus ex hac rerum dialectica diſtinctione rhetoricã ſic definire debuit, vt ei doctrinæ propoſitã proprié & ſubjectam materiam á cæteris artium materiis diſtinctam & ſeparatã primó comprehenderet univerſam, deinde per partes diductam declararet. Atq; ut iſtam rationem concludam, ſyllogiſmos duos repetam:

Grãmaticæ, Rhetoricæ, Dialecticæ, diſtinctiones.

Si

Si philoſophia moralis pars eſſet Rhetoricæ, in aliqua ejus parte explicanda eſſet.

At id nuſquam vel á Quintiliano fit, neque fieri omnino debet.

Non eſt igitur pars Rhetoricæ. Item,

Partes materiæ (quæ Rhetoricæ arti ſubjecta eſt) duæ tantúm ſunt, elocutio & actio.

Rhetoricæ autem artis partes, ſunt illius materię partes, eiſque omnino reſpondent.

Rhetoricæ igitur partes duæ tantúm ſunt, elocutio & actio.

At Quintilianus inſtabit, ut facit, in eodem propoſito, & acriús videlicet urgebit, quód Rhetorica ſit virtus (id enim eſt libri ſecũndi capite ſecũdo) quód orator eſſe niſi vir bonus nemo poſſit (quód eſt duodecimi libri capite primo) & idcirco, opinor, virtutis doctrinam Rhetoricæ partem eſſe concludet. Quod vtrunq; tamen ad opinionẽ Quintiliani falſum videri neceſſe eſt. Rhetorica enim virtus eſt quidem, ſed mentis & intelligẽtiæ, ut omnes honeſtæ & liberales artes, quas tamen qui habeant, poſſint improbiſſimi homines eſſe. Non eſt autẽ moralis virtus Rhetorica (ut putat Quintilianus) ut qui ea prędítus ſit, non bonus eſſe nõ poſſit: quamvis id Quintiliano philoſophi quidam Stoici (ut libro ſecundo ſignificat) hiſce conſectariis acutẽ colligere videantur. Conſonare ſibi in faciendis & non faciendis virtus eſt, nempe prudentia. Ergo conſo-

Rhetorica nõ eſt virtus moralis, ut Quintilianus putat

» nare ſibi in dicendis & non dicendis virtus erit.
» Item, Si virtus eſt,cujus initium á natura datum
» eſt,Rhetorica virtus erit: quia ejus initium eſt á
» natura. Verúm hæc utraque tam acuta concluſio
contorta & fallax eſt. Nam neq; prudentia moralis
eſt virtus, ſed intelligentiæ & mentis eſt:
nec ideo Rhetorica virtus moralis erit: & abſurdum
eſt ea virtutes morales putare; quorum
initia á natura ſint, quaſi nō magis ſint initia vitiorum
á natura, quám virtutum. Quare Quintilianum
philoſophi iſti decipiunt,& illi fraudulentū
ſophiſma pro certo ſyllogiſmo contexunt.
» Pergit tamē Quintilianus,& á ſeipſo affert,Dia-
» lectica eſt virtus,ergo Rhetorica. Immutet totū
» contrá Quintilianus,& rectjús concludet, Dia-
» lectica non eſt moralis virtus,quę virum bonum
» poſſit efficere;quare neque Rhetorica. Tum ad-
» dit, Orator nihil poteſt in laudando, niſi hone-
» ſtorum ac turpium peritus, in judiciis,ſi juſtitiæ
» ſit ignarus,in turbulētis populi minis,ſi timidus.
Quid tum Quintiliane? An qui novit & honeſta
& juſta, honeſtus & juſtus eſt? Quotuſquiſque
heluo eſt & ſicarius,qui quid honeſtum juſtumque
ſit ignoret?Si timidus ſit orator in cauſa Milonis,non
bene dicet (ais) Quid tum poſtea? An
ideo Rhetorica erit fortitudo? Non poterit ſané
grammaticus recté loqui, ſi timeat, quia longas
pro brevibus,aut breves pro longis timore conturbatus
enuntiabit:& memoria cōturbata bar-
ba-

bariſmos & ſolœciſmos faciet. Ergò grãmatica virtus moralis eſt? quænã fuerit iſtã complexio? Aliud verò eſt alterum alteri eſſe neceſſarium, aliud ejus eſſe partem & membrum. Dixeris ſanè virtutẽ moralem utilem, & ad omnium artium uſus accommodatã, non inficiabor: artem ullam virtutem eſſe moralem nequaquã tamen concedam. Poſtremum etiam quiſquilias ineptiſſimas Quintilianus colligit, quòd in beſtiis ſit virtus, & in latronibus fortitudo: nec mirum ideo, ſi ſit eloquentia moralis virtus. At Quintilianus jam nõ videtur Dialecticæ expers & ignarus eſſe, ſed univerſæ omnino philoſophiæ, & ejus maximè philoſophiæ, quæ de virtute præcipit. De virtutẽ morali loqueris Quintiliane, quæ bonos, & honeſtos, & laudabiles efficiat cultores ſui, neq; tamen cõſideras quid loquare, cùm beſtiis eam & latronibus attribuas. Meliora verba quæſo impoſterum, vel meliora potiùs conſilia meditere. At enim non quieſcit Quintilianus tamen: duodecimo libro ad iſtam quæſtionem relabitur, & ſimiles apinas aggregat. Mens mala Rhetoricæ ‹‹
vacare non poteſt (ait) Item maxima pars Rhe- ‹‹
toricæ eſt de bono & æquo, tum virtutis autho- ‹‹
ritas valet ad perſuadendum. Quorũ duo prima ‹‹
perridicula & perabſurda ſunt: tertium illi ſimile eſt, Timidus orator non bene orabit. Veruntamen iſta prætereamus. Atq; interea neque philoſophiam moralem Rhetoricæ partem, neque

ipſam Rhetoricam omnino moralem virtutem eſſe teneamus, ut Quintilianus exiſtimavit. Veniamus ad illud potiús (quod ait) á ſe nunc oratorem perfectum informari, qui non poſſit eſſe niſi omnibus animi virtutibus inſtructus & ornatus: & idcirco moralis philoſophia Rhetoricæ pars & in oratoris definitione virtus collocanda ſit: hoc enim reliquum eſt quo videatur error hic univerſus poſſe ſuſtineri. Enimvero ſi perfecti oratoris nomine iam nunc informatur politicus ille vir, qui publicas & privatas cauſas civium ſuorum tractare dicendo, qui virtutis authoritate, quique orationis ſuavitate poſſit animos audientium impellere quo velit, qualem ſignificat poëta, his verſibus:

Orator perfectus eſſe poteſt ſine philoſophia.

Tum pietate gravé, ac meritis ſi forté virum qué
Conſpexere, ſilent, arrectiſque auribus adſtant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

ſi, inquam, vir ille politicus omnibus artibus & virtutibus inſtructus á Quintiliano definitur: de tam multis artibus & virtutibus nō una Rhetorica, ſed omnes artes & virtutes (quoniam ex his conſtat politica illa facultas) exponendæ deſcribendæque eſſent Quintiliano, grammatica, rhetorica, dialectica, mathematicæ artes, philoſophia tota. At Quintilianus id non fecit. Quare Quintilianus perfectum illum oratorem (quem dicit) non informat, ſed ut anté dixi) unā quandam de liberalibus diſciplinis diſciplinam cogi-

tat:quam ut mirabiliorem faciat,hoc modo con turbat, & ſeipſum hac ratiocinatione decipit, Non poteſt perfectus orator eſſe ſine philoſophia: Ergo philoſophia pars eſt rhetoricæ. Verúm Quintilianũ hic ego dupliciter lapſum eſſe arguo & reprehendo,& quód argumento falſo, & quód argumẽtatione captioſa tam imprudenter utatur. Neq; enim verum eſt rhetoricam ſine philoſophia morali exerceri,& quantùm liceat, perfici non poſſe. Poteſt enim nondum percepta philoſophiæ moralis ſcientia omnis elocutionis doctrina & troporum & figurarum,item omnis actionis varietas & vocis & geſtus propoſitis primúm oratorum & poëtarum exemplis explicari, ut iſtę dicendi laudes illic aperiantur & exponãtur,& imitationis genere tum ſcribẽdo,tum dicendo exprimantur, atq; omnino tandem quovis exercitationis modo tractentur & exerceantur. Duę autem illæ partes,elocutio & actio,rhetoricę artis partes ſolę veræque ſunt,ut antea demonſtravi:atqui ſic eſt docendarũ artium ordo, ut prima cúm ſit grammatica,ſine reliquis intelligi & exerceri poſſit:ſecunda rhetórica ſine grãmatica non poſſit,ſine cęteris omnibus poſſit. & ut grammaticus perfectus, id eſt præſtans & excellens (perfectum enim omnino nihil eſt nec in natura,nec in arte,nec in uſu, quibus tamẽ artes veré perficiuntur) ſed tamen,inquam,ut grãmaticus perfectus dicendus eſt,qui omnes artis ſuæ

perfectiones eſt conſecutus: ſic orator plané perfectus habendus eſt, qui oratoriæ doctrinæ conſummatas & perfectas laudes adeptus eſt: alioqui ſi plures artes adjungas, fuerit ſané hominis qui eas habeat, perfectio major, ſingularum ſané artium perfectio major non erit, ſed multarum perfectio artium conjuncta erit: perfectio & abſolutio arithmeticæ, non eſt geometriæ perfectio: artium enim perfectiones ex ipſis artibus æſtimandæ & metiendæ ſunt, nõ extrinſecus ex alienis rebus accerſendæ. Quamobrem qui puer in dicẽdo & tropis & figuris variare orationem didicerit & ornare: item & voce & geſtu congruenti pronuntiare, is mihi perfectus orator erit, ſiquid perfectum in artibus exiſtimandũ eſt, quia omnes artis oratoriæ perfectiones, id eſt, virtutes & laudes ſit amplexus. Quod ipſum Quintilianus lib. 2. (ſed quid agat imprudens) confirmat. Finé oratoris non eſſe perſuadere ait, quia id in eventu fortuito (quem ars præſtare ſua vi non poſſit) poſitum ſit, ſed bene dicere, ut qui bene dixerit, quanvis non vincat, tamen finem ſit aſſecutus, quoniam id quod arte continetur,
„ effecit. Nam, ait, & gubernator vult ſalva nave
„ in portum pervenire: ſi tamen tempeſtate fuerit
„ abreptus, non ideo malus erit gubernator, dicet-
„ que notum illud, dum clavum rectum teneam.
Hic Quintilianus & veré & magnificé ſentit finem, id eſt, abſolutam perfectionem rhetoricæ non

nō eſſe in rebus alienis & externis,ſed in propria artis ipſius poteſtate. Quare non pudeat Quintilianum, ſi non á nobis, á Quintiliano certé ipſo de tanto errore admoneri. Dicit initio rhetoricā perfectam ſine philoſophia nō eſſe, dicit contrá poſtea rhetoricam totam in ſeſe converſam eſſe, & eius finem atque perfectionē non extrinſecus aliunde pendere,ſed ipſa arte omnino penituſq; contineri. Quare concludamus ſine philoſophia Rhetoricam perfici atq; abſolui poſſe. Attamen vide quantá licentiam, juris noſtri æquitas fiduciaque nobis largiatur. Convici tot argumentis fallaciam argumēti,quo Quintilianus inductus eſt: concedo tamen ac permitto,ut id omne veriſſimum & certiſſimum judicetur, ſi,quod vult Quintilianus,hinc effici poſſit. Eſto igitur,non poſſit ſine reliquis artibus ac virtutibus,non poſſit ſine philoſophia rhetoricæ uſus perfectus & abſolutus eſſe: an tamen conſentaneum fuerit, Rhetoricæ partem ſtatuere quicquid ei utile cōmodumque fuerit? Dicatur de Dialectico,de Arithmetico,quod de oratore Quintilianus dicit: non poteſt Dialecticus, nō poteſt Arithmeticus ſine rerum omnium ſcientia perfectus eſſe:quoniam omnium artium(quę ad humanitatē pertinent) uſus cōmuni quodam vinculo cōnexus,& quaſi cognatione conjunctus eſt:quis tamē credat Dialecticum & Arithmeticū recté definiri,ſi dicatur vir bonus diſſerendi vel numerādi peri-

Nō quia philoſophia neceſſaria eſſet oratori,ideo pars eſſet rhetoricæ.

tus,dicaturq; omni ſcientia & virtute perfectus? Aliud eſt aliquid eſſe neceſſarium, aliud eſt eſſe proprium: nō poteſt tectum domus ſine fundamento,ſine terræ ſolo,ſine Deo deniq; eſſe: ergo definiendo tecto omnia iſta cōprehendam. Nimis abſurdus hic error fuerit. Quare Quintilianus & in argumēto, & in argumentatione labitur. At populus ſic oratorē appellavit (inquies) fateor,inquam, & hanc definiendi oratoris tam inſulſam inſcitiam ab imperitæ plebeculæ inſcitia profectam concedo. Vocabatur ut in Græcia ῥήτωρ primū,ſic deinde in Italia orator is,qui cauſas civium ageret, quales advocati ſunt, qui jam ætate Taciti cœperunt appellari, & á rhetorica rhetores, ut á grāmatica grammatici dicti ſunt: Túm veró rhetores diſciplinæ ſuæ adjungerent, quæ dialecticorum eſſent,inventionem,diſpoſitionem,memoriam,multa etiam alia confunderent,rhetoris nomē retentum eſt,tandem etiam ſub eodem nomine & leges, & philoſophia, & mathematicæ artes, & hiſtoria, & virtutes ſunt exaggeratæ,& orator is appellatus,qui hæc omnia cum eloquentia junxiſſet. Verúm in tradendis artibus nō arbitror incertum vulgi errorem, ſed certam veritatis legem ſequendam eſſe.Conſtet igitur vitioſam & redundantem eſſe definitionem, qua nobis oratorē Quintilianus informavit: cōſtet philoſophiam moralem rhetoricæ partem non eſſe,cúm ad nullam rhetoricæ partē re-

Oratoris nomen unde.

referatur: conſtet partem non eſſe, quia in nulla materiæ ſubjectæ parte cõtineatur: conſtet Stoicorum rationes falſas & captioſas eſſe: cõſtet denique magnificam iſtam oratoris definitionem vanitatis plenam, veritatis inanem eſſe. Sed ſatis de oratoris definitione, in qua tametſi Quintilianus nec ſatis acutus eſſe, nec ſatis accuraté diſſerere videatur, acutior fortaſſe ac prudentior in partitione quæ ſequitur, erit. Summa igitur operis Quintiliano ad exornandum oratoré propoſiti partitio in duodecim libros includitur: Primus liber, ait, ea quæ ſunt ante officium rhetoris continebit. Secundo prima apud rhetorem elementa, & quæ de ipſa rhetoricæ ſubſtantia quæruntur, tractabimus. Quinque deinceps inventioni: nam & huic diſpoſitio ſubjungitur. Quatuor elocutioni (in cujus parté memoria ac pronuntiatio veniunt) dabuntur. Unus accedet in quo orator ipſe informandus eſt, ut qui mores ejus, quæ in ſuſcipiendis, diſcendis, agendis cauſſis ratio, quod eloquentię genus, quis agendi debeat eſſe finis, quæ poſt finem ſtudia, quantũ noſtra valebit infirmitas, diſſeramus. Hæc Quintiliani partitio eſt, in qua diligentiam Quintiliani magnã, ut in definitione quidem video. Omnia enim quæ Græci, quæ Latini de oratore tradiderunt, in unum locum collegit: judicium autem requiro. Ejus auté partitionis (exceptis pauculis quæ in elocutionis & pronuntiationis doctrina

Partitio Quintiliani.

traduntur) cætera partim falſa, partim inepta, omnia certè ſine dialectico lumine cōfuſa & aliena eſſe confirmo. Primus liber (ait) continet ea quæ ſunt ante officium rhetoris. Sunt igitur, inquā, iſta Rhetoricæ artis aliena, nec cùm de rhetorica ſcribitur, in præceptis ponenda. Atque in his rebus alienis quatuor ſcholæ formandi pueri, qui futurus ſit orator, à Quintiliano deſcribuntur. Prima ſchola tribus primis capitib⁹ traditur, de prima pueri infantis educatione, quod ad nutrices, parentes, ſodales, pædagogos, literas Græcas & Latinas ad diſcendi & tempus, & locum, & modum, & ad initia deniq; mox cognoſcendarum artium, de literarum ordine, de ſcribendo, legendo, de memoria, de pronuntiatione attinet. In quibus licet res veræ & notabiles ſint, & ad primam puerilis inſtitutionis ſcholam neceſſariæ, cùm tamē tam multi & Latini, & Græci ſcriptores de hac prima puerorū educatione & ſchola, tam multa literis prodiderint, quis unquā Rhetoricæ inſtitutionis hoc eſſe dixit? quis in Rhetoricas inſtitutiones ut propriū aliquid incluſit? An non eſt iſta & Senatoris, & Imperatoris, & jurecōſulti tam propria doctrina, quàm oratoris? Artes non ſolùm veris, ſed etiam propriis inſtitutis informandæ ſunt: atque aliud eſt eſſe aliquid utile, & verum, & laudabile, aliud eſſe alicujus artis proprium. Hæc igitur ſchola Rhetoricæ artis nihil eſt, neque hic cogitatio

Prima pueritiæ ſchola aliena eſt à rhetorica.

per-

ceptioque rerum, ſed æſtimatio Quintiliano, ſed ſyllogiſmus defuit: una enim concluſio iſta omnia inducere poterat,

Quæ artium præceptis includi debent, ſunt earum propria:
Hæc non ſunt Rhetoricæ propria:
Ne igitur huc includantur.

Neque porrò huc recurramus, Nō poteſt orator ſine hac educatione pueuili exiſtere: cauſa iſta remotior eſt, Non poteſt fortaſſe eſſe medicus perfectus ſine eadem diſciplina, non audiam tamen in medicina de iſto puerili ludo præcipientē medicum. Nouē proximis capitibus ſecundæ ſcholæ grammaticus ludus aperitur, de qua primum idem ſentiendū, quod de ſuperiore: ſint iſta præcepta vera, ſint utilia, ſint oratori futuro neceſſaria, quid tum? An idcirco in oratoriis inſtitutionibus admiſcenda? Nonne philoſopho ſunt eadē Grāmaticæ ſtudia neceſſaria? Quis philoſophum tamē ferret in philoſophia de Grammaticorum artibus balbutientē? Hæc oratori quidem ignoranda non ſunt: non nego: verùm cognoſcantur á Grāmaticis, & cognita adferantur ad Rhetoricam. Syllogiſmus idem erroris hujus, qui prioris judex eſto. Non eſt iſta ſchola oratoris propria: ex oratoria igitur arte tollatur. Sed tamē in iſta ſchola vehementiùs offendit Quintilianus, quàm in prima. Nec enim res alienas & improprias hic eſſe tantùm dico, ſed falſas & in arte &

Secūda ſchola quæ eſt grāmaticæ, á rhetoricæ aliena.

in artis exercitatione. In Grammatica enim par feré & idem Quintiliani error eſt,atque in tota Rhetorica. Grāmaticæ partes duas facit,methodicen & hiſtoricen: illi rectè loquēdi & ſcribendi ſcientiam, huic enarrationē poëtarum ſubjicit:in illa priore pręcipit quędam,ſed confuſé de accentu literarum & ſyllabarum,de etymologia partium orationis, de ſyntaxi, de orthographia: Grammaticæ veró partes ſunt etymologia ſingulorum verborum & ſyntaxis conjunctorum: in qua utraque & proſodia,& orthographia ſpectatur:partes inquam,illæ duæ ſunt,quæque verum in præſtantibus latinitatis authoribus uſum perpetuó ſibi proponere debent,nec unquam ab eo diſcedere: ut tum demúm Grammatica vera ſit, quando verū latinitatis uſum docuerit: nec veré á Quintiliano,ſi accuratā artis rationem ſpectes, dictum eſt,aliud eſſe grāmaticé loqui,aliud latiné: nec enim quod quis in ſchola grammatica ſomniarit,grammatica eſt: ſed quod ex vero uſu deductum fuerit & obſervatum. Sed hęc de methodicæ, ad hiſtorices neceſſitatē Quintilianus ſubjicit grammatico ad poetas explicandum,hiſtorias,muſicā, aſtrologiam,philoſophiam,rhetoricam,ipſam denique, cujus tamen famulam quandam grammaticam eſſe velit. Qui error ex imperitæ plebeculæ (ut de oratore dictū eſt) errore profectus eſt. Dicebantur enim quondam grammatici vulgó,qui in literis pueros inſtituebant,

Grammaticæ vitioſa partitio.

Grammatici nomen unde.

bant,& eis poëtas enarrabāt,quo in munere adhibenda eſſet artium præter grammaticam variarum cognitio. Nec tamen vulgus intelligebat doctorem illum,qui in poëtis explicandis varias artes doceret,eſſe quoque & hiſtoricum,& muſicum,& aſtrologum,& philoſophū,& rhetoricę peritum,non autem grammaticū tantúm. Verúm Quintilianus in explicandis doctrinæ præceptis acutiús, quám vulgus diſcernere iſta debuit,& intelligere hiſtoricen (quā dicit) nullam eſſe grammaticæ partem. Nam ſi magiſter iſte in declarādo poëta non exerceat ſolúm artes & etymologiæ,& ſyntaxis,ad puré & proprié loquendum & ſcribendū,ſed ethicam ſcientiam adjungat ad mores exponédum, aſtrologiam ad ortus & occaſus ſyderum declarandū,& cæteras artes ad res illis ſubjectas artibus exprimendum,certé id faciet non grammaticæ, ſed illarū diſciplinarum facultate. Quod idem Quintilianus lib.2. ca.1.feré ait,ſed per imprudentiam multa loquitur. Quamobrem, ut de pleriſque aliis in his ſex capitibus taceam,partitio iſta grāmaticæ in methodicen & hiſtoricen falſa eſt,nō modó iſta tot capitum ſchola á rhetoricis inſtitutionibus eſt aliena. Ab hac tam eleganti, tamque dialectica deſcriptione grammaticæ artis tranſit Quintilianus ad ejus exercitationē de authoribus grammatico explicandis, de doctoris officio,de ſcriptione pueri.Solos autē jubet poëtas Homerum

Grammaticæ exercitatio nō rectè tradita.

imprimis & Virgilium pueris prælegendos eſſe: in quo vehementer ab eo diſſentio. Ná ut poëtas ad excitandum variis affectibus tenerum adhuc ingeniũ, ad proſodiæ (cúm verſuum legibus ſyllabarum quantitas intelligatur) rationẽ legendos in parvis tamẽ duntaxat & exiguis rebus exiſtimo, ſic ad oratoriam verborum copiam ac forenſem & civilem elocutionis uſum, ad proprietatem & elegantiam dictionis cõparandum epiſtolas Ciceronis, quám elegias Ovidii, & fabulas Terentii, quæ ſermonis feré quotidiani ſimiles ſunt, quám eclogas Virgilii malim. Alia ſiquidẽ eſt carminis, alia orationis elocutio. Atque hac occaſione tam alienæ inſtitutionis factũ fortaſſe eſt, ut Quintiliani á Cicerone tam longé abeſſet oratio, quoniam non imitandam Ciceronis & oratorum Ciceronis ſimilium, ſed poëtarum dictionem ſibi propoſuerit. Labitur igitur hic primúm Quintilian⁹, quód poëtas ſolos pueris proponat. Jubet deinde ut in docẽdo & explicando poëta, grammaticus præſtet illa quidem minora methodices munera de pedum proprietate, de

Quare Quintiliani dictio Ciceronianæ tam diſsimilis

» ſignificatione verborũ: ſed maiore cura, inquit,
» tropos, figuras verborum & ſententiarũ doceat:
» præcipué veró illa infigat, quæ in œconomia vir-
» tus, quæ in decoro rerum, quid perſonæ cuique
» conueniat, quid in ſenſibus laudandum, quid in
» verbis, ubi copia probabilis, ubi modus. Hæc

Grammatici officiũ non recté deſcriptũ.

Quintilianus de grãmatici officio, ubi videmus de

de duabus grammaticæ partibus(quas fecit)methodicen (quæ ſola propria ejus artis tantū erat) pené contemni:hiſtoricen,quæ grammaticæ nihil eſſet, unicé commendari. Verúm enimvero ô Quintiliane, differat hic magiſter, aliena iſta quanvis excellentiora & rhetoricorum ac philoſophicorum ſtudiorum (quorum propria ſunt) temporibus reſervet. Illa autem diſciplinæ ſuæ proprié ſubjecta omni cura diligentiaque tractet & exerceat,hic cōmoretur,hic habitet,hoc munus ſuum omnib⁹ modis exornet,explicet in dictionibus ſingulis primam & nativam ſignificationem,tum phraſis & locutionis ratione exemplis illuſtret, ſit aſſiduus in exigendis literarū ſonis, in accentus obſervatione, in orthographia, denique hoc ad ſe pertinere & totum & ſolum arbitretur, ut puerum ſibi in diſciplinam traditum recté & loqui & ſcribere doceat: de majoribus autem illis & altioribus quæ tam vehemēter hic commendas,tantúm duntaxat adhibeat, quantum ſatis erit ad hoc methodices, quod aſpernaris,munus tuendum. Ubi veró puer grammaticæ partes omnes & loquendo & ſcribendo diligenter exercuerit,tum rhetoricas meditationes in tropis & figuris,philoſophicas in reliquis laudibus adhibebit. Quod idem Quintilianus ipſe poſtea ait,ſed imprudens,ut aliás tam ſæpe, ſeipſum conturbat: ſic enim ait hujus libri capite ſeptimo, Hæ feré ſunt emendaté loquendi «

„ ſcribendiq; partes,duas reliquas ſignificanter & „ ornaté dicendi nō quidem grammaticis aufero, „ ſed cúm mihi officia rhetoris superſint, majori „ operi reſeruo. Et poſtea cap.1 li.2.queritur á grā- maticis occupata eſſe rhetorū officia. Grammatica doctrina eſt bene loquendi & ſcribendi, ait Quintilianus: Attamē idem Quintilianus jubet ut grāmaticus doceat potiús & ornaté ex tropis & figuris,& ſapienter ac decoré ex cōſilio,judicio,prudentiaq; rerum,quám bene loqui & ſcribere. At iſta grāmaticæ ſola ſunt,illa ſunt rhetoricæ ac philoſophię.Quare Quintilianus grāmatici doctoris propria officia iſto modo non deſcribit,ſed aliena & impropria valde imprudēter cōfundit:in ſuperioris illius erroris laqueos rurſus incidit. Poſtremū eſt in exercitatione gram- „ maticę artis,ut puer,ait Quintilianus,poëtarum „ ſibi propoſitorū verſus ſolvat,mox mutatis ver- „ bis interpretur, tum paraphraſi audacius vertat, „ breviet quædam & exornet, ſentētias propoſitas „ ſubjectis rationib⁹ explicet.Verúm puer iſte Romanus doctori grammatico cōmiſſus quomodo Homerū mutatis verbis explicabit, qui Homeri verba niſi prius á magiſtro ſibi expoſita intellecturus non fuerit? Neque enim Græco grāmatico Romanus puer inſtituendus traditur, ut parta orationis facultate ad res alias utatur: unde enim parta illi infanti eſſet?ſed ut ſermonis facultatem audiendo,legendo,imitando cōſequatur.

Et

Et hic tertius exercitationis error par eſt ſecũdo. Ut enim grammatico pręceptori in docendo,ſic nunc ejuſdẽ artis auditori in diſcendo,non grã-maticæ,ſed rhetoricæ,ſed confirmatæ jam planè & artis & exercitationis munus imponit. Quamobrem Quintilianus in hac ſecũda ſchola longè gravius errat,quàm in prima. Illic enim res alienas tradebat,hic etiam falſas proponit:& in arte grammatica, cujus partem hiſtoricen facit,& in artis exercitatione, tum quòd ſolos poëtas legẽdos pręcipiat,tum quòd magiſtrũ & diſcipulum iſto modo inſtruat. Atque hic non dico in conquirendis & inveniendis rebus Quintiliano curam defuiſſe,ſed judicii prudentiã,ſed ſyllogiſmi rationẽ vehementer in eo deſidero. Reliquis primi libri tribus capitibus duæ quædã novæ ſcholæ Fabiano oratori deſcribuntur: in quarũ altera mathematicas artes cognoſcat,in altera ad vocis & actionis dignitatem comœdos, tragœdos, & palæſtritas magiſtros adhibeat. De mathematicis autem magis,quàm de grãmaticis mirum eſt in rhetoricis artibus ita præcipi,quanquam nihil admodũ Quintilianus præcipit,ſed tamen finge mathematicas artes ſingulariter à Quintiliano inſtrui, quis erudiendæ juventutis hic ordo fuerit? Rhetorica in elocutionis & actionis ratione, dialectica in præceptis & inventionis & diſpoſitionis omnib⁹ mathematicis artibus generalior & communior eſt,& ab illis univerſis ſcientiarũ

Tertia ſchola cõfuſa de mathematicis artib⁹, quæ poſt rhetoricã docendæ ſunt,nõ ordine præpoſtero confundenda.

fontibus ſingulares hi mathematici tanquã riui defluxere. Cognitionis igitur ordine & rhetorica & dialectica præcedunt: mathemata omnia ſequuntur: nec contrá pro Quintiliano dici poteſt, olim ſic artes ipſas pueris traditas eſſe. Nam mathematicæ artes primæ & diu artes ſolæ fuerunt, nec aliæ poterant prius explicari, quæ nullę eſſent. Quandiu enim lingua fuit integra, grammatica nulla feré fuit, & de rhetorica nihil admodũm ante Iſocratẽ fuerat inſtitutum. Verúm cúm res nõ doceri ſolúm & percipi, ſed facilé & doceri & percipi repertis ad id artibus poſſint, non jam quid ſolitum ſit aliquãdo fieri, ſed quid tandem oporteat fieri, quærendum eſſe arbitror. Præcipiunt una quaſi voce omnes omnium magiſtrorum ſcholæ, progreſſiones & inſtitutiones artium ab univerſis ad ſingularia tendere. Quare grãmaticam, rhetoricam, dialecticam præcedere: mathematicas artes ſequi neceſſe eſt. Hoc veritatis fundamentum, nõ conſuetudinis abuſum ſequor. Ad comœdos, tragœdos, & palæſtritas á mathematicis nos mittit Quintilianus, utiliter fortaſſe, ſi Quintiliani tempore viveremus: quia tum illi homines in propria & vocis & corporis formatione ſtudioſé elaborarũt, verúm artis ſcriptori non convenienter. Artes enim rerum conſtantium & perpetuarum & immutabilium eſſe debent, & eas ideas tantúm ſpectare, quas Plato gigni negat, & ait ſemper eſſe. Tempus autẽ nullum

Quarta ſchola apud comœdos & tragœdos, & palæſtritas inepta.

lum fuit, locus nullus fuit, nec erit, quo non poſſit ornatè dici, quo moderatio & vocis & geſtus non poſſit adhiberi. Tempora & loca multa fuerunt, eruntque ubi comœdi, tragœdi, palæſtritæ nulli fuerunt, nec erunt: Non igitur rectè facit Quintilianus qui artē perpetuam & immutabilem tam incertis magiſtris ſubjiciat. Atque in his omnibus ſcholis adhuc videmus, quám non abſint rerum varietas & copia, ſed quám ſyllogiſmi & judicii ratio deſit. Quicquid Quintilianus credidit oratori commodum fore, huc conjecit, nō conſideravit an eſſet proprium hujus inſtitutionis. Ad dialecticā omnes iſtas ſcholas referamus, ejus judicio permittamus: prima infantiæ ſchola rhetoricæ nihil eſt, ſecunda ſchola grammaticę eſt, & multis partibus falſa, nō ſolúm rhetoricę aliena eſt: tertia & quarta omnino item alienæ, & varia ratione cōfuſæ. Quam igitur dialecticæ ſententiā expectemus, niſi ut á rhetoricis inſtitutionibus ſcholas omnes iſtas non ſolúm improprias. ſed falſas, & ineptè confuſas expelli atque exterminari jubeat? Atque hæc de primo libro. Secundo prima apud rhetorem elementa, & quæ de ipſa rhetoricæ ſubſtantia quæruntur, tractantur, ait Quintilianus. At tria primúm magna & ampla capita ſunt de tēpore pueri ad rhetorem deducendi, de moribus & officiis præceptoris, an optimo præceptore protinus ſit utendum, antequam de primis rhetoricę exercitatio-

In ſecundum librum.

" Exercitatio " artis nondū deſcriptæ variis rebus á Quintiliano confuſa.

nibus dicatur. Quæ ipſa fac eſſe certa, vera, laudabilia, utilia: propria tamē hujus artis & doctrinæ ad brevem & perſpicuam docendi viam deſcripta quomodo faciemus? Quæreret Donatus in explicatione ſuæ artis ſimilia, quando puer é domeſtica diſciplina ad grammaticū deducendus, quales grammatici mores eſſe debeant, an protinus optimo grammatico ſit utendum: illa tam utiliter in grammatica & omni diſciplina quærerentur, quám quæruntur hic in rhetorica. Sed non omnia quæ veré, quę utiliter quæri poſſunt, poſſunt etiam proprié & inſtituto convenienter quęri. Optimus pręceptor viam facilem & brevem in docēdo ſequi debet: cur igitur tot diverticulis, tot mæandris, tam ſpinoſa, tā tortuoſa via initur? Hic diligentiam & curam maximā in accumulandis rebus agnoſco, dialecticam in diſcernendis & æſtimandis nullā prorſus agnoſco. Quatuor deinde capitibus de rhetorica exercitatione admodū confuſé agitur, primó ut in narratione & fabulæ & argumenti & hiſtoriæ confirmandi, refellendi, laudandi & vituperandi opere, pueri exerceantur. Hoc Quintiliani præceptum non totū, ſed ex parte reprehēdo, quia nec loco, nec ordine poſitum ſit. Ars primúm deſcribatur, tum demōſtretur exercendæ artis ratio in ſcribendo primúm, tum etiā in dicendo. Sed tamen totam exercitationis diſciplinam hoc loco traditam videamus. Quintilianus dederat antea gram-

grãmaticis exercitationib⁹ poëtam ſolúm: nunc hiſtoricum primó, oratorem deinde rhetoricis meditationib⁹ attribuit: ut primo poëtæ, deinde hiſtorici, tandem oratores pueris prælegãtur. De poëtis antea jam dixi, & valde miror Quintiliano id in mentem veniſſe, ut formãdo oratori putaret aptiores poëtas & hiſtoricos, quám oratores eſſe, cúm poëtarum & hiſtoricorum nõ dico res permultas licentius & mollius expreſſas, ſed virtutes etiã pleraſque vitandas oratori vel in his inſtitutionib⁹ Quintilianus moneat. An formabit oratorem melius Livius aut Salluſtius, quám Cicero? Ego veró ut poëtæ formãdo malim Virgilium atq; Homerum, cæteroſque poëtas egregios & inſignes, quám oratorem ullum: ſic inſtituendo oratori Ciceronẽ longé hiſtoricis ac poëtis omnibus prętulerim. An veró major eſt oratoris in hiſtoricis, quám in oratorib⁹ ſimilitudo? Quapropter non ſolúm alienum hoc totum caput, ſed totius capitis conſiliũ falſum judico. Capita duo proxima ſunt de diviſione materiarum, de dicendo, utilia: eſto etiam vera. At nec loco, nec ordine ſicut ſuperiora duo poſita. Dixit antea Quintilianus de Grãmatica arte prius, de artis exercitatione poſtea: & in eo rectè: Prius enim deſcripta cognitaque ſit ars, quám de artis exercitatione dicatur. Ars autẽ rhetorica deſcripta á Quintiliano nondũ eſt: de ejus igitur exercitatione importuné iſto loco præcipitur: & ju-

Non hiſtorici potiús oratori quám oratores legendi.

dicium hic ut antea,ſyllogiſmumq; á Quintiliano requiro. Capita ſepté proxima quæſtiones habent de ediſcendo, de officio diſcipuli, de modo docendi diſcipuli, de utilitate declamādi, an cognitio artis ſit neceſſaria: quare ineruditi videantur vulgo ingenioſiores, quis modus ſit in arte. Omnia ſané ad inſtitutā artis Rhetoricæ deſcriptionē magis aliena, quám illa de quibus adhuc diſſeruimus. Poſtremū de modo artis valde videtur verū, quód Rhetoricæ præcepta catholica non ſint, ſed ad temporis, loci, perſonæ, cauſæ varietatem cōmutabilia. At ſi ars rhetorica ſuis partibus elocutione & actione comprehenſa ſit, falſiſſimū fuerit. Tam enim conſtans feré ars erit Rhetorica, quám arithmetica, vel geometria, & ejus præcepta de elocutione & actione tā ſtabilia, quám theoremata Euclidis de lineis & lineamentis: vereq; docet Galenus in libro de optima ſecta, artes στοχαστικὰς, cōjecturales dici, nō propter θεωρήματα ſed πρᾶξιν. Imó ait omniū artium præcepta ὁμοίως βέβαιά τε ἐστὶ καὶ ἑστηκότα, ſimiliter firma ſunt atque conſtantia. Sed Quintilianus ſuas inſtitutiones, id eſt, ad forenſium & ciuilium cauſſarum Romanas formulas, & variarum artium cōfuſionem, Rhetoricam artem vocat: nec mirū eſt de tali arte dici, pręceptis ejus non eſſe confidendum, cúm tam fallacia, falſaque ſint, non ſolúm omnibus locis, temporibus, perſonis non convenientia. Atque hęc libro primo, & libri ſecundi

Rhetoricæ modus.

cundi

cūdi capitibus tredecim Quintilianus extra rhetoricæ ſubſtantiā tradit eſſe. Reliqua capita octo libri ſecūdi in partitione procemio comprehenſa dicit de ſubſtātia Rhetoricæ eſſe: & ſané decimoquarto capite ſubſtantia Rhetoricæ quædam tractatur: ubi quód etymon ſit Rhetoricæ, Quintilianus videtur explicare velle, nō ſatis explicat tamen: non enim Rhetorices etymologiam omnino oſtendit: qui dicit latiné Rhetoricam vel oratoriam vel oratricem tranſferri, ſed qui exponit quæ ſit origo verbi, & unde deducta ſignificatio. Partitur totam doctrinam ſequentem tres in partes, ut dicatur de arte, artifice, opere, partitione admodū ridicula & inepta. Definita enim prima parte, pars ſecunda tertiaque comprehenduntur. Non definitur in grammatica grammaticus, non grammatici opus: Non definitur in arithmetica, in geometria, arithmeticus, geometra, vel arithmetici, vel geometræ opus, quia ars demōſtrat qualis artifex, quale ipſum artis opus eſſe debeat. Dialecticas igitur partiendi leges hic á Quintiliano requiro. Cætera autem omnia tam perplexa, tam prolixa de variis & controverſis Rhetoricæ definitionibus, quód Rhetorica utilis ſit, quid ſit ars, & cujuſmodi, quod ars plus quám natura conferat, an Rhetorica ſit virtus, quæ ſit ejus materia, plané ſunt ejus doctoris, qui rudes & incipientes hujus artis diſcipulos velit aut deterrere, aut frāgere, aut fallere

Partitio Quintiliani vitioſa.

quem doctoré tamen vehementer Quintilianus octavi libri initio & veré reprehẽdit: nõ ejus qui via ſimplici & brevi cupiat ad uſum artis perducere, qué eodem loco commendavit. Quid auté attinet omnium hominum errores de rhetoricæ definitione, utilitate, arte veluti cumulare, falſa etiam permiſcere, quód cõſummatis oratoribus plus ars, quám natura conferat? Diſtinguatur enim, ut decet, in hac perfecti oratoris quęſtione, natura, ars, exercitatio, ſané primas (ut oratorio ſecũdo Cicero recté ſentit) naturę, ſecũdas exercitationi, tertias & minimas arti tribuemus: & hoc Quintiliani ſophiſma falſum eſſe demõſtrabimus: qui cúm ait, cõſummatis plus adferre doctrinã, quám naturam: uno artis nomine & naturam, & artem, & exercitationem comprehendat, cúm tamen cõparet in hac quæſtione naturam cum arte: hic dialectici ſalis ne mica quidé ulla eſt: nihil ſecernere: nihil ſynceré ac cõſtanter æſtimare doctor iſte poteſt: totus in dialecticis ſané plumbeus eſt. Sunt autem valde ridicula Quintiliani argumenta in quæſtione, An rhetorica ſit virtus: ſed de his initio quia dictũ eſt, nihil neceſſe eſt iterum dici. Poſtremo capite valde occupatus eſt Quintilianus in inveſtiganda Rhetoricæ materia: & varia diſſidentium hac de re opinionum ſententia, tandem concludit materiam Rhetorices eſſe, res omnes quæ ei ad dicendum ſubjectę ſunt. Quod ſané parum perſpicué

Ars non plus confert quám natura.

Materia Rhetoricæ.

cuè & planè dictũ eſt. Primùm quòd alia ſit artis, artificis verò alia materia. Ars rhetorica ſibi proponit naturalis uſus in bene dicẽtium exemplis obſervationem, quam præceptis explicet: artifex id eſt, orator arte rhetorica inſtructus proponit ſibi res omnes quæ dicẽdo poſſunt exornari. Sic materia grãmatici, res omnes quæ ſunt ei ſubjectæ ad rectè loquendũ aut ſcribendum: materia dialectici, omnes res ei ſubjectæ ad rectè diſſerẽdum: materia arithmetici, omnes res ei ſubjectæ ad numerandũ: materia geometræ, omnes res ei ſubjectæ ad metiendũ. Sed tamen non repugno, quin τροπικῶς aliquãdo dicatur materies artis, pro artificis materia. Hanc igitur materiæ licet non ſatis explicatæ definitionem, tamen probo, licet hac de re nil potius in rhetoricis, quàm in grammaticis præceptis ſtatuendũ exiſtimem. Duobus enim primis oratoriarum inſtitutionũ libris ex tam multis ſcholis domeſtica grãmatica, mathematica, comœdorum, tragœdorum, palęſtritarũ, rhetorum tandem, hæc duo ſola ſunt, quæ in vera Rhetorica laudari & probari poſſunt. Rhetorica eſt bene dicẽdi ſcientia: materia oratoris eſt res quævis ad dicendum ei ſubjecta: tametſi hoc ſecundum etiam cõmodiùs taceri potuit. Cętera verò tam multa, tametſi locis aliquot vera utiliaque, tamen omnia in rhetoricę artis accurata deſcriptione aut aliena omnino, aut certè præpoſtera ſunt. De duobus primis Quintiliani libris *In tertium librum.*

adhuc eſt diſputatum, ubi grammatica imprimis cõfuſa eſt. Quinque proximis de Dialectica agitur, de invẽtione quippe & diſpoſitione. Ergo de his partibus deinceps, & de capitibus etiã ſingulis eſt differendũ. Primo itaque capite libri tertii accumulat Quintilianus unum in locũ omnium hujus artis magiſtrorũ & Græcorum, & Latinorũ inventa, & magiſtros ipſos nominatim recenſet, curioſa plané, ſed ad iſtam artis accuratione͂ inutili diligentia. Nihil enim catalogus iſte tot nominum doctrinæ Rhetoricæ oſtendit, nõ magis quám in grammatica, ſi iſto vanitatis ſtudio omnes grãmaticæ ſcriptores nominatim perſequare: nihil inquã catalogus iſte doctrinæ oſtendit. Inopia judicii & ſyllogiſmi, copiá vanitatis hujus peperit. Tale caput proximum eſt, quo tame͂ loco nõ ſatis acuté Quintilianus Rhetoricę cauſas & principia diſtinguit, naturam, utilitatem, artem, exercitationem. Quid enim? an Plato & Cicero errarunt? an Quintilianus ipſe libri hujus capite quinto erravit, cúm docet tribus rebus Rhetoricam perfici atque abſolvi, natura, arte, exercitatione? quid utilitas habet á tribus illis cauſis & principiis diverſum? nihil enim eſt fruſtrá & ſine utilitate aliqua vel á natura propoſitum, vel ab arte deſcriptum, vel ab exercitatione tractatũ. Hæc dialectica partiendi elegantia eſt, quod tribus membris debeas explicare, uno cõficto quatuor amplificare. Tertio capite dividitur

Rhetoricæ principia, natura, utilitas, ars, exercitatio non recté ponuntur.

tur rhetorica in quinque partes, inventionẽ, diſpoſitionẽ, elocutionẽ, memoriam, & actionem. In qua partitione nihil jam miror Quintilianum dialectica tam nudum eſſe, qui dialecticã ipſam cum rhetorica hic confuſam non potuerit agnoſcere, cúm dialecticæ ſint, inventio, diſpoſitio, memoria: Rhetoricæ tantúm elocutio & actio. Ratio veró Quintiliani quare quinque ſint iſtæ rhetoricæ partes ex uno & eodem erroris fonte defluxit, unde ſuperioris cõfuſionis cauſæ fluxerunt: Non poteſt orator (ait Quintilianus) perfectus eſſe ſine virtute, ſine grãmatica, ſine mathematicis artibus, ſine philoſophia. Oratoris igitur natura eſt ex omnibus his rebus definienda: Non poteſt (ait idem) grammaticus abſolutus eſſe ſine muſica, aſtrologia, philoſophia, rhetorica, hiſtoria. Grammaticæ igitur partes duæ ſunt, methodice & hiſtorice: ita nunc demum Quintilianus ratiocinatur: Non poteſt rhetorica cõſtare, niſi res primó inveniatur, deinde diſponatur, tum exornetur, poſtremó memoriæ mandetur, & pronuntietur. Quinque ſunt igitur hæ partes rhetoricæ. Cauſſa iſta ſine qua (ut quidam nominant) Quintilianum ſæpe fefellit & induxit. At ego longé aliter de proprietate & veris artium partibus diſputandum (ut jam dixi) & ratiocinandum duco. Artium materias diſtinguendas & ſeparandas eſſe judico. Dialectica mentis & rationis tota eſt, rhetorica & gram-

Rhetoricæ partitio vitioſa.

Grãmaticæ, rhetoricæ, dialecticæ, diſtinctio.

matica ſermonis & orationis: Dialectica igitur inventionis, diſpoſitionis, memoriæ (quia mentis omnino ſunt, & intus ſine ullo linguę aut orationis cõmercio exerceri poſſunt, ut in pleriſque mutis, ut in multis populis, qui ſine ſermone ullo vivunt) artes proprias habebit. Grammaticæ tribuetur ad bene loquendum atque ſcribendũ, in interpretatione etymologia, in cõjunctione ſyntaxis. Rhetoricæ igitur ex ſermonis & orationis cultu partes duæ ſolæ propriæ relinquentur, elocutio & actio: proprium præterea ac ſuum rhetorica nihil habebit. Nec Ariſtoteles tertio ad Theodecten rhetorico longé hinc abeſt, qui inventioné & diſpoſitionem ad docendum ſeipſis contentas eſſe ait: ut in Geometria quæ veriſſimé doceri videatur inventio & diſpoſitio ſola eſt, elocutio & actio nulla: quin affirmat elocutioné & actionem neſcio quid φορτικόν, id eſt importunum eſſe, καὶ διὰ τὴν τȣ̃ ἀκροατȣ̃ μοχθηρίαν, & ob auditoris perverſitatem, repertam. Qua ratione Ariſtoteles apertiſſimé docet, inventionis & diſpoſitionis artes reipſa ab elocutione & actione ſeparari poſſe. Neque veró hic Quintiliani modo diſputo ex ea cauſa, ſine qua res eſſe non poteſt: ex cauſa propria & legitima diſputo,

Tot partes in unaquaque arte ſunt inſtituendæ non plures, quot ſunt in propria ejus & naturali materia:

In materia artis dialecticæ, id eſt naturali ratio-

tionis uſu, vis eſt inveniendi, diſponendi, & recordandi:

Tot igitur partes ſunt in ea explicandæ. Itẽ,

In materia rhetoricæ ſubjecta vis eloquendi & pronuntiandi ſola continetur:

Tot igitur partes in ea ſunt explicandæ. Itẽ,

Partes alterius artis non ſunt in arte rhetorica permiſcendæ:

Inventio, diſpoſitio, memoria alterius diſciplinæ partes ſunt, nempe dialecticæ:

Non ſunt igitur in rhetorica permiſcendæ.

Partes autẽ illas eſſe dialecticæ Quintilianus ſuo nobis etiam teſtimonio locis aliis demonſtrat: libri enim quinti capite poſtremo de dialecticis ſic ait, Namq; illi homines docti & inter doctos " verum quærentes minutius ac ſcrupuloſius ſcru- " tantur omnia, & ad liquidum cõfeſſumque per- " ducunt, ut qui ſibi inveniendi & judicandi ven- " dicent partes, quarum alterã τοπικὴν, alterã κριτικὴν " vocãt. Hic Quintilianus dicit á dialecticis & inventionem & judicium (quod totam diſpoſitionis artem in argumentorũ enuntiationibus, in enuntiationum ſyllogiſmis, in enuntiationum & ſyllogiſmorum methodo cõtinet) vendicari: Et de memoria ait tandẽ libri undecimi capite ſecundo, Si quid artis habeat, id totũ diſpoſitionis & ordinis eſſe. Dicat igitur á dialecticis iſtã quoque partem poſſe meritó vendicari: quia in dialectica verẽ deſcripta ordinis & diſpoſitionis ex

enuntiationis ſyllogiſmi & methodi præceptis doctrina veriſſima doceatur. Refellit hoc capite Quintilianus varias opiniones de numero harũ quinque partium, ſed ita plerunque, ut ipſe multó graviús labatur, quám hi quorũ lapſus reprehendit. Quidam adjiciebant judicium tanquam ab inventione & diſpoſitione diverſum. Hos reprehendit Quintilianus rectè: verúm argumẽto nõ recto, ſed valde veri judicii ignaro atque imperito. Judiciũ Quintilianus inventioni, diſpoſitioni, elocutioni, pronuntiationi ſic cõmiſtum arbitratur, ut ab his ſeparari doctrina & præceptis non poſſit: nec omnino intelligit ullam éſſe judicii doctrinam, ſed (ut poſtea in extremo volumine ſexto eſt) exiſtimat non magis arte tradi poſſe, quám guſtũ vel odorẽ. Ita ſe Quintilianus dialecticæ valde ignarũ profitetur, qui de judicandi parte, de tot enuntiationũ generibus, de tam multis ſyllogiſmorũ & ſimplicium & conjunctorum modis, de methodo vel doctrinæ vel prudentiæ, neque quidquã vel audierit, vel legerit, qui non meminerit à Cicerone de Stoicis ita dici, quód in altera dialecticæ parte dũtaxat elaborarint, inveniendi artes non attigerint, judicandi vias diligenter perſecuti ſint. Neque veró audiendum quod exiſtimari forſan poſſit, aliud eſſe rhetoricũ, aliud dialecticũ judicium: Unum enim eſt hominis judicium ad quidvis æſtimandum, utrúm verum an falſum quod enũtiatione,

Quintilianus nullam putat eſſe judicii doctrinam.

quod

quod ſyllogiſmo, quod methodo præſtatur: nec aliud eſt quidquã verum vel falſum regula enuntiationis, ſyllogiſmi, methodi, perſpici, quàm veré an falſó dicatur quicquid in controverſiam & contentionẽ adducitur. Hic quid dicam judicii doctrinam, & diſciplinam Quintiliano defuiſſe; cúm ipſe neget ullam omnino eſſe poſſe? Quid pluribus argumentis jam cõtendam in dialecticis rudem Quintilianum eſſe? Non enim ſolúm confitetur quod arguo, ſed profitetur. A dialecticis ait duas artes vendicari, alterã inveniendi, alteram judicandi: ait quidẽ, ſed non credit, quia affirmat judicii artem nullam eſſe. Pergamus igitur, & contra rhetorẽ hunc, judicii artè & doctrina carentem, judicii tamẽ arte utamur. Sententiam ejus reliquis de rebus ad dialectici judicii normam referamus. Deinde veró mirabiliter confuſa eſt inſtitutio: nec Ariſtotelica ſophiſmata de modalibus ſunt tantis ineptiis abſurdiora. Quarto, quinto, ſexto, decimo, undecimo capitibus agitur de oratoris materia, & ejus diviſione. Hanc igitur primúm de quæſtione cõtentionem expediamus. Tria cauſſarũ genera á Quintiliano primúm cõſtituuntur, demonſtratio, deliberatio, judicium: ejuſque partitionis Ariſtoteles author adhibetur, is ſcilicet, collector & aſſertor, qui dialecticam inventionem in rhetorica arte conturbavit, qui quæſtiones tam inepté, tamque ridiculé (quám in Ariſtotelicis animad-

De quæſtionũ & ſtatuum generibus.

Nõ ſolúm tria ſunt genera cauſſarũ, & quomodo falſus ſit Quintilianus.

verſionibus docuimus atque hic repetemus) diſtribuit. Ad partitionẽ hanc primúm eſſe falſam dico: quia ſint quæſtiones innumerabiles, quæ nulla horum generum parte contineantur, quod Quintilianus vidit, cúm ait, Verúm & tum leviter eſt tentatũ, cúm apud Græcos quoſdam, tum apud Ciceronẽ in libris de oratore, & nunc maximo noſtrorum temporum authore, propé impulſum, ut nõ modó plura hæc genera, ſed etiam pené innumerabilia videantur. Nam ſi laudandi ac vituperandi officium in parte tertia ponimus, in quo genere verſari videbimur, cúm querimur, conſolamur, mitigamus, concitamus, terremus, cõfirmamus, pręcipimus, obſcuré dicta interpretamur, narramus, deprecamur, gratias agimus, gratulamur, objurgamus, maledicimus, deſcribimus, mandamus, renuntiamus, optamus, opinamur, & plurima, ut mihi in illa veteri perſuaſione permanẽti velut petenda ſit venia, quærendumque quo moti priores rem tam laté fuſam, tã breviter aſtrinxerint. Hæc ille recitat ad pompam quandã, ut rem difficilem ſolviſſe videatur: neque videtur argumenti vim (quo cõtra ſe utitur) intellexiſſe, ſed captioſa & fallaci ſolutione cõtentus ſeipſum cæpit & fefellit. Sic auté Quintilianus ſibi videtur huic occurrere objectioni: Mihi cuncta rimanti (ait) talis quædã ratio ſuccurrit, quód omne oratoris officium aut in judiciis eſt, aut extra judicia. Eſto: quid tum? Eorum

de

de quibus judicio quæritur (ait) manifeſtum genus eſt. Concedo: quid deinde? Ea quæ ad judicem non veniunt (ait) aut præteritũ habent tempus, aut futurum: quamobrẽ, inquam? an nulla, quæ ad judicem forenſem non veniat, de re præſenti quæſtio, nulla diſputatio, nulla dicendi occaſio poteſt exiſtere? Cúm de hac ſyntaxi, de hoc quadrato, de hac ſtella, de hoc vulnere, de hac rhetorica, de rebus hujuſmodi innumerabilibus quæritur, de præterita re aut futura quæritur potiús, quám de præſenti? falſum igitur hoc eſt. Sed tamẽ perge. Præterita (inquit) laudamus aut vituperamus, de futuris deliberamus: An nõ etiam de præteritis & futuris & quærendi, & conſolandi, & mitigandi, & cõcitandi, & terrendi, & alia innumerabilia agendi offerri poteſt occaſio? Nihil hic igitur Quintilianus cõcludit, nihil ſolvit, ſed ſeipſum fallit. At evidens approbatio altera ſuperiori additur. Omnia de quibus dicendũ eſt (ait) aut certa ſint neceſſe eſt, aut dubia. Quid tum, Quintiliane? quid hac diviſione efficies? Certa ut cuiq; eſt, animus laudat (ait) aut culpat. Atqui multa & incerta laudamus & vituperamus, ut Cicero & Cęſar in Catone: & multa certa tractamus, neque laudando, neque vituperando, ut rerũ artibus & liberalibus, & illiberalibus comprehenſarũ incomprehenſibilia penè genera. Pars igitur hujus partitionis eſt falſa. Ex dubiis (ait) partim deliberatur, partim lite conten-

» ditur: Ego veró hic idem requiro, quod in membro proximo, Dubiæ ſint ignoranti, res infinitæ artibus cōprehenſæ: an de iis hic ignarus ex rhetoricis Quintiliani præceptis ſenatus aut populi deliberationē aut forenſe judicium informare, non doctum & peritum hominē adhibere & interrogare debebit? O levem & inertem cōfirmationem! Hac ſcilicet ſubtilitate Quintilianus argumenta ſibi objecta refutavit? hoc modo ſuorū temporum authori maximo reſtitit? Atqui nō eſt hoc falſa argumenta veris argumentis refellere, ſed falſis ſophiſmatis vera potius cōfirmare. Addit Quintilianus ad extremum velut ſolutionem quandam aliam. Cæteras illas ſpecies in hæc tria genera recidere: ſed inſolenter admodū & artis ſcriptori indecenter. Authoritate ſiquidē ſua nobis imperare vult, quod nulla ratione vera probare queat. Dialecticā partiendi prudentiam hic requiro: non jam dico Quintilianū tantum ſine arte judicii labi, ſed ſine ulla inventionis intelligentia vagari: partitiones quæſtionum ſimilis ac lōgé majoris vanitatis ſequuntur totis capitibus, quinto, ſexto, undecimo, contra quas non ſtatui majorem orationē conſumere, ut doceam & ineptas & falſas eſſe, ſed potius univerſa quadā tot ineptiarū confutatione utendum mihi eſſe duxi.

Quæſtionum diviſio inutilis in rhetorica.

Dico igitur in arte rhetorica non ſolúm veré & proprié ex elocutionis & actionis partibus comprehenſa, ſed in hac Quintiliani cōfuſione ex inven-

ventionis, diſpoſitionis, elocutionis, memoriæ, actionis partibus cõturbata, totam quæſtionum iſtarum partitionem & diviſionem planè inutilem eſſe. Quamobrem veró ita ſentiamus, hanc argumentationem ex Ariſtotelicis animadverſionibus repetamus,

Communis rerum ſibi ſubjectarum doctrina nullam earum partitionem requirit.

Ut in grammatica nõ fit diviſio rerum grammaticæ ſubjectarum, quia grammatica cõmunis eſt ars de omnibus rebus ſcribendi & loquendi.

Rhetorica vel quinque partibus á Quintiliano confuſa, tota cõmunis eſt rerũ ſibi ſubjectarũ.

Una enim communis eſt ars memoriæ, pronuntiationis, elocutionis, nec earum varié partes ad varias quæſtiones accõmodatæ, niſi quód neſcio quid de qualitate elocutionis, & genere in demonſtratione, deliberatione, & judicio præcipitur, ars tamen alia non eſt troporum & figurarũ, ſed uſus alius: de inventione & judicio idem ſuo loco probabo & demonſtrabo. Interea Quintiliani judicio acquieſcam, á quo rhetorica definita eſt non de hac aut illa re, ſed de omnibus rebus bene dicendi ſcientia.

Rhetorica igitur nullam quæſtionum partitionem requirit.

Hic non captioſé aut obſcuré argumentor, ſed cauſſam ſummã & primam partiendæ quæſtionis interpretor. Si quæſtio dividẽda eſſet in rhe-

thorica, id fieret quia ad certas quæſtiones, artes quædam certæ accõmodarentur: omnes in univerſum illarũ partes omnibus quæſtionibus non convenirent. At id falſum eſſe cõtendo, primúm in tribus partibus, elocutione, memoria, actione id planum & confeſſum obtineo: in duabus reliquis partibus, inventione & diſpoſitione, idem rebus neceſſariis addicendum ſuſcipio. Summa verò totius confuſionis in una inventione eſt: nõ eſt iterata ſæpius, nõ pluribus modis confuſa eſt memoriæ aut pronuntiationis doctrina: ſemel exponitur, & uno tantúm loco: non eſt repetitis iiſdem generibus & confuſis conturbata elocutionis in tropis & figuris diſciplina: quãvis enim multis rebus non neceſſariis á Quintiliano pars iſta onerata ſit, tamen una & uno octaui & noni libri loco propoſita eſt: de diſciplina diſpoſitionis & argumentorũ, & quæſtionum, & partium orationis multa Quintilianus variis locis loquitur: præceptum nullum univerſale interpretatur. Summà inquam confuſionis rhetoricę in inventione tota verſatur: cujus cauſſam poſſumus ex ratione & progreſſione temporũ percipere. Video enim artis hujus doctores & magiſtros in cumulandis veterum decretis, & in novis excogitandis majus ſtudium, quám in diſtinguendis & alienis & ſuis inventis judiciũ adhibuiſſe. De quinque partibus eloquẽtiæ tributis, primo tempore, inventionis doctrina, ſecũdo diſpoſitionis,

Tota confuſio in inventionis arte.

ter-

tertio elocutionis, quarto actionis deſcripta eſt, ut é rhetoricis Ariſtotelis intelligi poteſt: poſtremo acceſſit memoria: Sed in inventione, præcipua confuſio fuit: primi enim Rhetores, forenſium controverſiarum cauſſa locutos, quoſdam primum de ambiguo ſcripto & ſententia, cõtrariis legibus, tum definitionibus & conjecturis, tandem conſilii in ſuadendo & diſſuadendo, demonſtrationis in laudando & vituperando repererunt. Primos rhetoras ſecuti locos omnium generum cõmunes, in partibus orationis etiam notaverunt. Ariſtoteles poſtea cupidé & curioſé in unum ea omnia accumulavit, & cum primis illis artibus univerſos dialecticæ inventionis & communes locos cõturbavit: de pronuntiatione nonnulla etiã excogitavit: memoria poſtea rhetoricæ addita eſt. Tot igitur modis inventionis artes involvit, quot modis involutas habemus, cúm tamẽ una tantúm generalis doctrina in decem locos cauſſarum, effectorum, ſubjectorum, adjunctorum, oppoſitorum, collatorum, nominum, diſtributionum, finitionum, teſtimoniorũ diſtinctæ ad omnes quæſtiones, ad omnes orationis partes, ad res omnes denique facillimé & apertiſſimé declarandum accõmodari poſſet. At dicet aliquis, illæ minores inventionis artes in generibus cauſſarũ, in partibus orationis novitiis & rudibus deſcribuntur, majores autem & cõmuniores quæ ſunt in locis univerſis, iis ſcili-

unica eſt ars invẽtionis, eaque cõmunis omniũ rerũ.

cet qui jam aliquẽ progreſſum in illis ſtudiis fecerint. Audio inquam, & hoc oratorio ſecundo apud Ciceronẽ dici ſcio, ſic enim illic Antonius de his inventionis locis loquitur. „Ego autem ſi „quem plané rudem inſtitui ad dicendũ velim, iis „potius aſſiduis uno opere eandẽ incudem diem „noctemque tundentibus, qui omnes tenuiſſimas „particulas, atque omnia minima manſa, ut ajunt „nutrices, infantibus pueris in os inſerunt. Sin ſit „& doctrina liberaliter inſtitutus, & aliquo jam „imbutus uſu, & ſatis acri ingenio eſſe videatur, „illuc eum rapiam, ubi non ſecluſa aliqua aquula „teneatur, ſed unde univerſum flumẽ erumpat. & „illi ſedes tanquã domicilia omnium argumento„rum cõmonſtret, & ea breviter illuſtret & verbis „definiat. Hæc illic Antonii voce Cicero. At de Cicerone hoc in univerſum reſpõſum eſſe volo, In rhetoricis præceptis nihil feré Ciceroniani vel judicii, vel ingenii eſſe, ſed magiſtrorum & rhetorũ quos audierat, vel legerat, Ariſtotelis maximé, artes propoſitas eſſe: Ciceronem his artibus eloquentẽ factum non eſſe, nec ex his ita perturbatis artibus eloquentiam Ciceronis, ſed ex artibus noſtris (quas ex ejus uſu obſervamus & ad ejus uſum accõmodamus) mirabilem facilé poſſe perſpici. Attamen ſit contrá Ciceronis authoritas, an ſuperiorẽ volumus in artis diſputatione hominis cujuſquam authoritatem, quàm cauſſæ veritatẽ eſſe? Pone ſimile aliquod in alia artis inſtitu-

ſtitutione documentum. Definiat grammaticus nomen & omnes adjunctas nomini circunſtantias, & accidentias exponat in univerſum: Hoc quia cōmunè eſt, quia generale eſt, ad omnia nomina ſufficere arbitramur: minutiores artes nullas requirimus, nec ulla ſpecialis facilior explicari poſſet, quám eſt illa generalis. At in inventionis doctrina idem plané eſt. Qui magiſter docet omnia quæ de re aliqua dici poſſunt, eſſe vel cauſſas, vel effecta, vel ſubjecta, vel adjuncta, vel oppoſita, vel comparationes, vel nomina, vel tributiones, vel finitiones, vel teſtimonia, & ea diligenter explicat, ſané omnium rationum, omniumque argumentorum doctrinam explicat: nec ulla minutius ſecta inſtitutio cōmodior eſſe poteſt: nec tot ſubductionibus (quibus Quintilianus in quęſtionibus, in orationis partibus utitur) ulla melior aut facilior via docetur ad cogitandum & inveniendū, quod de re propoſita dicatur. Quamobrem tantę perturbationis excuſatio probari nullo modo poteſt: atque etiam, licet in omnem quæſtionem omnia argumenta non cadant, attamé cui quæſtioni qui loci conveniant, melius & facilius cōmunium locorū cum quæſtione collatio declarabit, quám iſta tot artium confuſio. propoſita quavis & quacunque de re quæſtione, cúm decem communes locos perluſtraveris, videbis quæ ſuppeditent; & quæ non ſuppeditent argumenta. Sed ad ipſas inventionis

artes,quæ docentur á Quintiliano, in generibus cauſſarum,in partibus orationis, in locis cõmunibus veniamus: nihil niſi decem noſtros locos in his confundi doceamus,melius nihil oſtendi, quo juventus inſtrui atque adjuvari poſſit oſtendemus. Confirmo enim & recipio hoſce decem locos ſolos eſſe, & præter hos in tot inventionibus Quintiliani,nihil quod ad veræ doctrinę rationem referri poſſit,inſtitui. Caput ſeptimũ eſt de demõſtratione:quos igitur laudis locos á noſtris diverſos Quintilianus hic exponit? Nullos, ſed de noſtris quatuor inſtituit,neque tamen integros aſſumit,cauſſas,effecta,adjuncta,teſtimonia. Demonſtrationẽ enim petendam eſſe docet á parẽtibus & majoribus,quæ procreantes cauſſæ ſunt in noſtris locis. Item ex inventis,actis,dictis,factis,quæ effecta ſunt: Itẽ ex animi,& corporis,& fortunæ commodis,quæ adjuncta ſunt: Item ex teſtimoniis divinis:præterea nullum argumenti genus attingit. Nihil igitur hic Quintilianus oſtendit inventionis, quod ſit non modó decem locis magis utile atque accommodatum, ſed ne diſtinctum quidem atque ſeparatum. De diſpoſitione pauca admiſcet,ut vel temporum gradus,vel generum diſtributionem ſequamur. Quorum ſecundum in omni diſputatione, quæ via & ordine procedit,ſequi debemus. In primo autem ſecundum adhibere & poſſumus, & niſi nõ plané intelligi volumus,debemus:quod Florus

Inventio demonſtrationis & deliberationis.

rus in laude populi Romani præſtitit, ubi & gradus temporum ſequitur, & tamen totam ſummã in quatuor partes dividit. Idem Livius in plena hiſtoria fecerat. Quare nihil hic demõſtrationis propriũ Quintilianus oſtendit, & conjungi optimé poſſunt, quæ disjuncta eſſe exiſtimat. Quæ enim eſt ars univerſæ invẽtionis, eadem eſt etiam demonſtrationi accõmodata. In deliberationis capite nullus invẽtionis locus á Quintiliano traditur, nulla diſpoſitionis via declaratur, tota res meris nugis amplificatur. De judiciali autẽ genere ſeparatim Quintilianus nihil iuſtituit, ad ejus doctrinam retulit libro quarto & quinto, quę ab aliis rhetoribus communiter pręcipiuntur de partibus orationis; item quę de locis cõmunibus inventionis & generalibus. Quare cõcludamus primúm in generibus cauſſarum á Quintiliano nullas invẽtionis artes proprias deſcribi, quamobrem quæſtionũ & cauſſarum genera ita dividi oportuerit. Deinde hoc itẽ concludamus, nullas inventionis artes ad laudem, nullas ad cõſilium non dico demonſtrari, ſed attingi præter cauſſarum ſpeciem unam, effecta, adjuncta, teſtimonia divina: quæ omnia diligentiſſimé decẽ locis explicantur. Nam ſi de laude & conſilio quæratur, aperientur ſané noſtris inſtitutionib⁹ omnes illi dialecticæ ſapientiæ fontes in cauſſarum generibus, in effectis, in ſubjectorum & adjunctorum, oppoſitorum tot partibus & modis, in reliquorũ

Deliberationis nulla inventio.

argumentorũ tam copioſis & abundantibus locis, ut delectus rerũ ac modus pené difficilis tibi ſit, tanta copia præſtabitur. Qualem igitur dialecticũ hic agnoſcemus, qui judicii ullam doctrinam neget eſſe, qui cúm triplicẽ inventionis artem ſtatuat, primam hác in generibus cauſſarum tam aridam, tam inopem proponat inventionis artem? Secunda inventionis ars ſequitur in partibus orationis á Quintiliano collocata. Itaque prius de partium ipſarũ numero diſputat, & nobis ideo nõnihil de his eſt dicendum. Capite itaque nono officia judicialis cauſſę duo Quintilianus facit, intentionẽ & depulſionẽ: partes quinque, proœmium, narrationẽ, probationem, refutationem, perorationẽ: quaſi non ſit de facti conjectura cõtentio in demonſtratione & deliberatione, ut aliquid illic intendatur & depellatur: quaſi nequeant etiam illę orationis quinque partes in aliis quæſtionibus diſtingui: & hæc omnia ſeu officia, ſeu membra ſint judicialis quæſtionis propria, nõ omnium quæſtionũ communia. Sed de partibus orationis pauló plura dicenda ſunt. Hac enim partitione excepta veræ & artificioſæ diſpoſitionis ſcintilla in totis Quintiliani rhetoricis nulla eſt. Methodus dialectica (ut in noſtra dialectica dictum eſt) hoc præcipit, ut in magna rerum diſputatione (quã via & ordine perſequi volumus) ſumma quædam primo loco ponatur, deinde tribuatur in partes & ſpecies: eaſque ſingu-

Partitio orationis ex dialectica methodo ſumpta.

gu-

gulas & earum particulas ad extremũ ita confirmando & explicando perſequamur, ut univerſa præcedant, ſingularia ſequantur: ſecundum quẽ methodi & diſpoſitionis ordinem rhetores quidam viderunt, ad orandum duas eſſe neceſſarias partes (etiam ſi quæſtio ſimplex eſſet, nec cauſſa haberet plures quæſtiones) propoſitionẽ & confirmationem, duas nõ neceſſarias aliquando tamen aſſumi, ut prooœmium & perorationẽ: cujus ſententię Ariſtoteles author eſt. Alii quatuor fecerant, ut exordium, narrationẽ, confirmationẽ, perorationẽ: quam ſententiam Cicero in Partitionibus ſequutus eſt: alii quinque, ut hic Quintilianus: alii plures, qui tamen omnes ordinis illius artificioſi rationem quandam habuerunt, ut univerſum quoddã præcederet, cujus partes deinde tractaretur. Exordio enim ſumma quædam rerũ poni ſolet, quæ plerunque ſequentibus partibus diviſæ tractantur. Sed tamen hoc ita præceptis confuderunt, ut in hac ordinis deſcriptione locos inventionis & elocutionis modos repeterẽt. Neque mirum: cúm enim dialecticæ & rhetoricæ diſtinctas nullas artes haberent, cúm mille tenebris iteratas & cõfuſas eaſdem res haberent, quid mirum fuit tam varias & tam diſſidentes his de rebus opiniones extitiſſe? Quamobrem dialecticas tertii libri laudes in partiendis quæſtionibus, in explicandis demonſtrationis & deliberationis inventionibus omittamus: *In quartum librum.*

quantus hic dialecticus, quám acer & diligens in exquirendis rerũ cauſſis, in uſu doctrinæ demõſtrãdo fuerit Quintilianus, intelleximus. Videamus qualis & quantus in partium orationis inventione declarãda philoſophus fuerit, quæ genera argumentorũ in exordio, in narratione nova deſcripſerit: ad alias enim reliquas orationis partes locos generales & docendi, & movendi, & delectãdi reſervavit, nullos proprios explicavit. Vereor ne plerique parum conſiderẽt attenté, quod de ſecunda iſta inventionis arte contra Quintilianum diſputo. Facit Quintilianus quinque partes eloquentiæ, inventionem, diſpoſitionem, elocutionẽ, memoriam, actionem. Omnia igitur (dico) eloquentiæ præcepta Quintilianus ad aliquẽ harum partium referat, neceſſe eſt: nihil de memoria & pronuntiatione in exordio & narratione præcipitur: perpauca de elocutione & diſpoſitione confunduntur. Doctrina igitur reliqua inventionis eſt, in qua dico non modó nihil eſſe, quod ad veram inventionis artem referri poſſit, ſed totum ſophiſticum, ſcholaſticum & plané puerile eſſe confirmo. Primúm cauſſam requiramus, quamobrẽ ad duas orationis partes, exordium & narrationẽ, inventiones peculiares deſcribantur: tum enim veré diſputabimus, cúm proprias & veras cauſſas ſequemur: triplicẽ veró exordii cauſſam fuiſſe video, ut benevolus, attentus, docilis auditor efficiatur. At id exordii pro-

Cauſſa tradendæ inventionis in exordio nulla.

proprium non eſt,quod attribuitur exordio proprium, & periculoſius ſané fuerit auditorem in media oratione,cúm res ſerió agitur, nõ eſſe benevolum,attentum,docilem, quám in exordio. Deinde exordium iſtarũ rerum cauſſa duntaxat eſſe comparatum falſum eſt,& uſui contrarium: nullum enim Ciceronis exordium eſt in tot ejus orationibus ad iſtas duntaxat ineptias comparatum, ſed in omnibus orationibus quæ quidé extant,exordium ſtatim auditoré ipſum de cauſſa & aperté, & breuiter, & probabiliter inſtituit: non autem ſolúm benevolum,& attentũ,& docilem facit. Age veró,ſit ſané aliqua benevolentiæ, docilitatis, attentionis in exordio præcipué habenda ratio. Videamus an id melius Quintiliani confuſis peculiaribus locis, quám noſtris decem cõmunibus efficiatur. Benevolentia ducitur à perſonis,aut á cauſſis,& utriuſque adjunctis (ait Quintilianus) quaſi veró rei qui accuſatur,perſona ipſa non ſit pars cauſſæ: cauſſa enim hæc dicitur quæſtio judici propoſita: ut,an Clodius ſit inſidiatus Miloni,quaſi inquam,perſona nõ ſit pars cauſſæ: & tam multa quæ ſapiens iſte rhetor collegit de perſonarũ & cauſſarum locis, perſonarum adjuncta non ſint,ac nõ omnia hæc perſpicué doceantur á nobis in adjunctorum loco,quæ hic á Quintiliano cõfunduntur. Rhetorica (ita me Deus amet) brevius integra & tota tradi poterat,quám eſt exordiorũ tam magnifica

doctrina á Quintiliano tradita: nulla invẽtionis ſolida doctrina hic eſt, qualis in decẽ noſtris locis explicatur. Sed locos narrationis videamus, & requiramus hic item cauſſam ſummã, quamobrem ars narrationis propria deſcribatur. Tria dicit eſſe Quintilianus, ad quæ proprii loci narrationis deſcribendi ſint: quia narratio debeat eſſe brevis, aperta, probabilis. At primum Ariſtoteles meritó deriſit, & reliqua etiã duo magis in confirmatione neceſſaria ſunt, quám in narratione. In narrãdo enim, ſiquid parum probabile eſt, confirmando tandem & tractando credibile efficitur. Tum veró valde ridiculum eſt, cúm tota dialecticá & inventio & diſpoſitio, totaq; rhetorica & elocutio & actio huc referatur, ut aperté & probabiliter dicamus: has virtutes omnium orationum cõmunes, uni orationis parti veluti proprias attribuere: deinde perſpicuitatis & probabilitatis artes etiam hic excogitare; quaſi totæ artes illæ ſuis præceptis aliud demonſtrẽt, atque efficiant. Sed tamẽ qui ſunt proprii inventionis loci, quos hic Quintilianus tradit? Attingit quidem & confundit ex cauſſis inſtrumenta, ex adjunctis locũ & tempus, præterea nullum omnino. Quare nulla cauſſa Quintiliano fuit inventionis hic cõmiſcendæ, nec ulla eſt, ſed matheotechnia fatua pro vera arte. In his tamen ineptiis unum eſt ſingulare & dialectici artificii maximé proprium: quod Quintilianus præcipit in narratione

Cauſſa tradendæ inventionis in narratione nulla.

Inventionis in narratione loci.

tione argumenta adhibenda eſſe, non autē argumentandum. Itaque dialecticos omnes irrideamus, dialecticam cōtemnamus, unde didicimus quandocunque alia enuntiatio ex alia declaratur argumentationē eſſe: itaque orationem ferē eſſe nullam, quæ nihil argumentetur: quinimo nulla Ciceronis narratio eſt, ubi nō & argumenta rerū & rationes ponantur, ubi non etiam ſyllogiſmi & argumentationes adhibeantur. Ita Quintilianus commenta inepta nobis tradit, nō præcepta ex vero uſu obſervata. Cetera quę ſunt in hoc capite tā multa, ſi perſequar, vereor ne ipſe ineptus ſim. Quid verò de egreſſione dicam? Quintilianus eam inter figuras, quāvis addubitans tamen collocat, & hic cauſſæ partē eſſe negat; & tamen totum caput tertium in egreſſione conſumit: ne ullas apinas rhetorū tricaſve omiſiſſe videatur, tam nulla ſe dialecticæ arte inſtructum oſtendit. Talis adhuc eſt quarto & quinto capitibus de propoſitione & partitione; cùm propoſitio vel quæſtio ſit ipſa, quę proponitur, vel ſyllogiſmi & argumentationis fundamentū, & partitio ſit inventionis locus, cujus tamē doctrinā hic nullam Quintilianus explicat, quot ejus genera, quotve modi ſint. Sic iſta ſecundā inventionis doctrina in partibus orationis videlicet explicatur, ut cōfundatur aliquid ex cauſis, adjunctis, partitione: nihil omnino ad generalem & commūnē uſum dicendi referatur. Sed per Deum immortalem,

De egreſſione

De propoſitione & partitione.

Partitio orationis inepta. caliginem partitionis hujus in quatuor aut quinque, aut etiam plures partes orationis accuratius excutiamus, quæramus cauſſas, ἀπόδειξιν adhibeamus, videamus quænã operis arte cõſtructi legitima partitio eſſe debeat. Dico enim partitionẽ hãc orationis in partes vel quatuor, vel quinque, vel etiam plures explodendã eſſe. Siquis ſermonis puri (quod grãmaticæ artis opus eſt) laudes & virtutes partiri velit, ſané redeat ad univerſas artis cauſſas neceſſe eſt, nõ ad unam ejus partem aliquam: neque dicat orationis duas eſſe partes, nomen & verbum, quia in ordine & ſyntaxi partes illę ſpectentur: nec ideo nobis grammaticam quandam ad illas duas partes cõtrahat: imó veró (ſi volet omnes ſermonis laudes intueri) cõſideret ſané & etymologiam in partibus ſingulis, & ſyntaxin in earum cõjunctione. Denique operis grãmatici partes ex artis grãmaticæ partibus exquirat neceſſe eſt. Si quis etiã diſputationis quæ dialecticæ artis opus eſt, partes expẽdere cupiet, referat ſeſe ad communes dialecticę artis partes, inventionem & diſpoſitionẽ, non ad particulam ejus aliquã: neque ſtatuat diſputationis tres eſſe partes, propoſitionem, aſſumptionẽ, complexionem: neque nobis invẽtiones proprias & propoſitionis & aſſumptionis & complexionis, vel earum ordines, quando præcedant, quãdo ſequantur, quãdo intermedio loco comprehendantur, neque nobis hic dialecticæ neſcio quam confuſio-

ſionem cōminiſcatur. Quid ita? quia propoſitio, aſſumptio, complexio ad diſpoſitionis artem, nō ad totam dialecticā pertineant. Quomodo igitur diſputatio dialectica commodé dividetur? Equidem rectā & abſolutam diviſionē dialectici operis fore arbitror, ſi quis ad inventionis & diſpoſitionis (quæ partes dialecticæ artis veræ & ſolę ſunt) partes ejus referat: ut dicat diſputationem duabus ex rebus conſtare, argumētis, quod ab inventionis arte præſtatur: item enuntiatione vel ſyllogiſmo vel aliquādo etiā methodo, quod dialectici ordinis diſpoſitione cōtinetur. Sic inquā, veri operis laudes & partes retexemus, ſi ad artis legitimas & veras partes referamus. Nec aliter ars ab opere quidquā differt, quám á cauſſis effectus: ars enim facultas eſt efficiēdi: opus artis eſt effectus. Sic Ariſtoteles qui tenebras iſtas tam multas peperit, vel certé accumulauit, docet analyſin dialectici operis ab effectione (quā geneſin nominat) differre. Ponatur igitur imprimis illud,

Operis arte conſtructi partitio non ex parte aliquā, ſed ex arte tota ſumi debet.

ac deinceps aſſumatur,

Oratio eſt opus aliquid arte conſtructum:

nempe (ut Quintiliano placet) arte & inventionis, & diſpoſitionis, & elocutionis, & memoriæ, & actionis. Tandem concludamus,

Orationis igitur partitio, non ex una parte aliqua, ut ex diſpoſitione & ordine in exordiū,

narrationem,cõfirmationem,refutationem, perorationem,ſed ex arte tota ſumi debet in inventionem, diſpoſitionem, elocutionem, memoriam,actionem : quoniam has partes arti rhetoricæ Quintilianus attribuit.

Quamobrem tollatur iſta partitio,& tanta in his præceptiunculis & exordiorum & narrationum cõfuſio. Venio nunc ad tertiam Quintiliani inventionem : de cauſſarum inventione dictũ eſt: de exordiorũ & narrationũ inventione diſputatum eſt: ſupereſt inventio una cõmunis & cauſſarũ & partium orationis, & omnium omnino rerum:quã videtur tamen Quintilianus in tertia parte orationis, id eſt, confirmatione poſuiſſe: quia putaret argumẽtis in exordio & narratione locum non eſſe,ſed in confirmatione ſola. Nam ſi ſecus exiſtimavit, cur attribuit uni parti,quod cõmune putet omnium ? Age igitur,huc veniamus.Statuo autem tam elegantẽ atque ſolertem eſſe hujus univerſæ inventionis doctrinã, quám ſpecialis illius antea in cauſſis, in partibus orationis fuit. Dividit Quintilianus Ariſtotelẽ ſecutus,probationes bifariam,ut aliæ ſint inartificiales,aliæ artificiales: Inartificiales vocat,quæ extra artem ſunt,& quæ extrinſecus accipiuntur á litigatore,ut ſunt præjudicia,rumores,tormẽta, tabulæ,jusjurandum,teſtes. In quo cum Ariſtotele labitur Quintilianus, primúm cúm ſint his de rebus & artibus innumerabiles quæſtiones, quæ

In quintum librum.

De communibus locis ex libro quinto.

Inartificialis probatio cur dicatur.

quæ nõ veniant in forum,in quibus tamen teſtimonia doctorum & ſapientũ adhibeantur,quomodo inartificiales iſto modo dicẽtur? quomodo inartificiale denique dici poteſt,quod præceptis artis ſit inſtitutũ? at præcepta & artes de his argumentis traduntur. Malim veró (ut res eſt) inartificiales dicere has rationes, quia nihil admodũ artis habeant, & ex omnibus argumentis minimam veræ probationis particulam habeãt, nec omnino teſtimoniis credatur, ſed teſtimoniorũ potiús cauſſis fides adhibeatur. Ergo falſa ratione ſéductus eſt Quintilianus. Diſtribuit deinde artificiales probationes admodũ leviter & inepté, ut ſint in re vel perſona, item ex antecedentibus,conſequentibus,pugnantibus,item ex præterito,præſenti & futuro tempore,itẽ ex majori,pari,minori,item ut alię ſint neceſſariæ,aliç credibiles,aliæ non repugnantes, item vel quia aliquid eſt,aliud nõ ſit:vel quia aliquid eſt,aliud ſit:vel quia aliquid non eſt,aliud ſit: vel quia aliquid non eſt,nec aliud ſit. Quo toto partitionũ genere quid poteſt ineptius eſſe? Licet enim tales ſectiones omnium rerum infinitas ex circunſtantiis leuiſſimis fingere,ſed quidnam utilitatis eſt vel ad cognoſcendã naturam argumẽtorum, vel ad uſum tractandum? Omnis igitur probatio «
(ait Quintilianus) artificialis conſtat,aut ſignis, «
aut argumentis,aut exemplis: quaſi & exempla «
& ſigna argumenta non ſint. O dialecticum & «

acutum diviſorẽ! differentias ſignorum & argumentorum videamus, quas Quintilianus proponit, ut hanc egregiam exemplorum & ſignorum ab argumentis differentiam videamus. Signa,

Signa non rectè ab argumentis ſeparat Quintilianus.

» ait, nõ inveniuntur ab oratore, ſed ad eum cum » cauſſa deferuntur. At hoc falſum eſt: ſigna enim quæ vocat, effecta vel adjuncta feré quædã ſunt ſub oculos cadentia, quæ quæri & inveniri ab oratore quærendo in omnibus quæſtionibus poſſunt. Verum eſto, nõ inveniantur ab oratore, ſed ad eum deferantur, ſunt igitur inquã inartificialia: nec itaque partes artificialium, ut tu Quintiliane efficis: atque ita in judicii & ſyllogiſmi vitio graviore fueris. Aliam differentiã argumenti & ſigni Quintilianus facit, & mirifico quodam
» dilemmate comprehendit. Signa, ait, ſive indu-
» bitata ſint, nõ ſunt argumenta, quia ubi ea ſunt,
» quæſtio non eſt: ſive dubia, non ſunt argumẽta,
» quia ipſa argumentis egent. At ſigna (inquam)
» indubitata ſunt aut dubia: argumenta igitur (ut
» pro te concludã) non ſunt. Imó veró Quintiliane, quanto clariora ſunt argumenta, quanto magis quæſtionẽ tollunt, quanto magis quæſtionẽ arguunt, tanto magis argumenta ſunt. Ac tu ipſe argumẽtum pauló póſt ita definis, ut indubitatũ ſit: pars igitur tui dilemmatis antecedens eſt falſa. Hic veró locus unus declarare poteſt quám acri judicio Quintilianus fuerit, qui tam aniliter argumentetur, qui tam leviter & inconſtanter

con-

cócludat,tam contra dialecticá omnem rationé ratiocinetur. Hoc enim bello dilémate cócludes nullam probationé eſſe argumentũ,ſic nempe:

Si probatio indubitata eſt,non eſt argumentũ, quia ibi quæſtio non eſt: Si dubia,non eſt argumentum,quia eget argumentis:

Atqui probatio eſt indubitata aut dubia: Nulla igitur probatio eſt argumentum.

Hæc dialectica eſt Quintiliani. Sed argumenti definitioné videamus,forſitan hæc manifeſtioré differentiam præbebit. Argumentũ (ait Quintilianus) eſt ratio probationem præſtans,qua colligitur aliud per aliud,& quæ quod eſt dubium, per id quod dubiũ non eſt confirmat. Atqui hæc argumenti definitio & ſigno & exemplo convenit, totaq; iſta partitio probationis artificialis in ſignum,exemplum,argumentũ,(ubi duę ſpecies cum ſuo genere tanquá ab eo diverſa genera ponũtur) & falſa & fatua plané eſt: qualis feré tota probationũ doctrina quinto libro á Quintiliano deſcripta. In generali autem argumentorum doctrina (quæ tota locis decem noſtris traditur cauſſis,effectis,ſubjectis,adjunctis,oppoſitis,cóparatis, nominibus, tributione, finitione, teſtimoniis)confundit & miſcet Quintilianus locos velut generales,illis tamen generalibus non cóprehenſos ſolúm,ſed partibus diſtinctos,cófundit inquá á perſona,ut ſunt genus,natio,patria, ſexus,ætas,educatio,habitus,fortuna,conditio,

Argumentorum confuſa ars in Quintiliano.

natura,animi virtus,ſtudia anté acta dictaque & nomẽ. Hos enim locos tam multos inſtitutiones noſtræ comprehendunt,& diſtinguunt duobus effectorum & adjunctorum locis. Major deinde inertia eſt Quintiliani de effectis. Hæc enim in locis perſonarum nominatim erãt propoſita,& hic iterum velut ab illis diverſa repetuntur. Item de tempore,loco,caſu,quę ipſa adjunctorũ ſunt, & tamẽ iterum poſtea ponuntur adjuncta,velut ab his diſſidentia. Item de facultatibus & inſtrumentis & modis tanquã hæc cauſſę vel adjuncta non ſint. Itẽ de finitione,genere,ſpecie,proprio, differente,quaſi proprium quidquã ſit ab adjunctis diverſum,aut differentiæ non ſit diſſimilitudo: de qua tamen Quintilianus poſtea. Item de diviſione tanquã genus & ſpecies,de quibus tamen paulò antè,quidquã ſit á diviſionis loco ſeparatum. Item de remotione, ubi Quintilianus valde pueriliter hallucinatur, qui putat ipſam partium remotionẽ á diviſione genus argumenti diverſum eſſe Item de initio,incremẽto,ſumma,quæ tria nullum univerſum argumẽti genus oſtendunt,ſed cum aliis omnibus cõmiſcentur. Itẽ de ſimilibus,diſſimilibus,cõtrariis, pugnantibus,adjunctis,relatis:ubi adjũcta relatis Quintilianus valde inſcienter ſubjicit. Item de cauſſis & eventis, quæ tamen antea nominatim poſita ſunt. Itẽ de conjugatis,quę Quintilianus irridet, „ quia,inquit,non eget probatione,quod compaſcuum

Quintiliani error de conjugatis.

ſcuum eſt,compaſcere licere. Hoc dialecticum «
Quintiliani eſt judiciũ ei ſimile,quo ſigna antea
ab argumẽtis diſtinguebantur: quod animal rationale
eſt,hominem eſſe, probatione non eget:
ergo definitio tuo iſto judicio non eſt argumentum
Quintiliane; quo quid á dialectica alienius?
quid illius philoſophiæ inanius? Item de majoribus,
minoribus. Tandẽ veró locos tam multos,
& tam varié confuſos in unam ſummã confuſionis
cõtrahit: ut ſint omnes á perſonis, cauſſis, locis,
tẽpore, facultatibus, modo, finitione, genere,
ſpecie, differẽtibus, propriis, remotione, diviſione,
initio, incremẽtis, ſumma, ſimilibus, diſſimilibus,
pugnantibus, cõſequentibus, efficientibus,
effectis, eventis, cõjugatis, comparatione. Addit
his fictionẽ & καθ' ὑπόθεσιν vocat, quæ ex omnibus
argumentis peti poſſit, quia totidem ſpecies fictę
ſunt, quot veræ. Hic Quintilianus negligens dici
non poteſt, qui tam multa undique conquirat: at
certé dialecticæ valde ignarus, & ſyllogiſmi expers
videri poteſt, qui non videat hanc ὑπόθεσιν,
propoſitionẽ eſſe ſyllogiſmi connexi, cui niſi aſſumptio
aut expreſſa, aut intellecta cõjungatur,
argui inde & probari, & cõcludi nihil poſſit: qui
(inquam) nõ intelligat aliud inventionem eſſe,
quę argumenta ſuppeditet: aliud diſpoſitionem,
quæ argumenta collocet. At ὑπόθεσις illa pars eſt
ſyllogiſmi connexi: quæ argumentum diſponit
cum quæſtione, & quæ omnę genus argumenti

Quintiliani error de fictione.

capere poteſt, quod ſyllogiſmus poteſt. Syllogiſmus tamen non eſt argumentũ, neque ſané propoſitio ſyllogiſmi argumentum eſt. Atque hæc cõmenta cúm tam inſcité & confuſé Quintilianus generalibus & univerſis locis cõmiſceat, attamen affirmat multó etiam plures inventionis locos tradi poſſe: in quo fallitur: extra enim decem locos, cauſſas, effecta, ſubjecta, adjuncta, oppoſita, cõparata, nomina, tributiones, finitiones, teſtimonia, argumenti genus nullum eſt. Omnia hic cõprehenſa & eorum generibus ac partibus clariſſimé in noſtra dialectica diſtinguntur. De

Exemplorũ cõfuſio.

» exemplis confuſio ſimilis eſt. Omnia ait Quinti-
» lianus, neceſſe aut ſimilia, aut diſſimilia, aut cõ-
» traria eſſe: pauló póſt tamen ſeipſum ſcilicet retexens, etiam majora, & minora, & authoritates adjungit: & quę contraria exempla putat eſſe (ut Marcellus ornaméta hoſtibus Syracuſanis reſtituit: Verres eadem ſociis abſtulit) hæc diſſimilia ſunt, non contraria. De uſu argumentorum pleraque dicit partim falſa, partim vera. Admiſcet etiam quædã de diſpoſitione, quæ diſpoſitionis tamen artificioſę cujuſmodi eſt, in ſyllogiſmo & methodo nihil habent. Jubet auté Quintilianus ne á potentiſſimis, ad leuiſſima decreſcat oratio: & tamen poſtea libri ſeptimi capite primo dicet contrá, ubi docebit reo firmiſſimũ quodque primum refellendum, & ad infirmiſſima deinceps veniendũ. In capite de refutatione ſimiles nugæ

ſunt,

ſunt,ſine ullo tamen inventionis præcepto. Ad extremum multa de enthymemate & epicheremate colligit Quintilianus,quib⁹ probat ſe eundem eſſe,quem tot antea locis probavit,in dialectica nempe valde plumbeum:& quę de ſyllogiſmo dicit, magis ea ſe vel audita, vel ex aliquo authore lecta deſcribere. Ariſtotelem ſui erroris authorē Quintilianus hic habet. Dialecticos ab oratoribus,nō vero rerum uſu,ſed captioſis Ariſtotelis commentis diſtinguit: ut illi ſyllogiſmis utantur,hi fuſa liberius oratione. Non intelligit hic homo ut grāmaticæ, ſic dialecticæ ex omnibus invētionis & diſpoſitionis partibus uſum in omni oratione fuſum eſſe: dialogos, ſermones, cōtentiones,poëmata,orationes denique (cujuſcunque generis ſint) omnes magis dialecticas, quám oratorias eſſe. Nulla eſt oratio ſine ratione & argumento,ſine rationis & argumenti collocatione,quod dialecticæ eſt. At Quintilianus Ariſtotelis ſomnia ſecutus(qui dialecticos ſcholaſticis altercationibus, rhetoras forenſibus & civilibus contentionibus fatué diſtinxit)putat ſyllogiſmo oratores, quám dialecticos rárius uti. Quaſi veró non ſit ſimilis & dialecticę & rhetoricæ ratio in dialogis Platonis, & in forenſibus Ciceronis actionibus, non tam frequentes animadvertantur ſyllogiſmi, quám vel in Ariſtotelis ſpinoſiſſimis ſophiſmatis. Si Quintilianus diſtinctas invētionis & diſpoſitionis artes cogno-

Ariſtotelis ſophiſma de differentia oratoris & dialectici.

viſſet, & ad earum normam Ciceronis orationes expendiſſet, reperiſſet in Ciceronis orationibus ſyllogiſmos frequentiores, quám poſſent in ullis philoſophorũ ſcriptis notari. Hic Ariſtotelis error Quintilianũ fefellit, qui ſimpliciter Ariſtotelis illud commentũ ſequutus eſt, nunquã attendit, an hoc veré diceretur. Nam ſi obſervaſſet, errorem illum manifeſtiſſimé deprehẽdiſſet, cúm videret dialecticã tam eſſe in poëtarum & oratorum, quám in philoſophorũ libris uſurpatam & tractatã. Atque hæc de argumentorũ inventione tertio, quarto, quinto libris. Totus ſextus liber qui ſequitur, in movendi & delectandi artibus conſumitur: ubi nihil dialecticæ, nihil rhetoricæ proprium eſt. Generales ut ſunt, ita generaliter exponantur rhetorica in elocutione & actione, dialectica in invẽtione & diſpoſitione; multi ex his univerſis rerum fontibus rivuli oriuntur, qui tamen non ſunt harum artium præceptis permiſcendi. Artes inventionis tres docẽtur á Cicerone & Quintiliano: ad docendũ loci deſcribuntur in generibus cauſſarũ, in partibus orationis, & tandem cõmunes omnium quæſtionum. Secundó ad movendum quædam etiam præcepta ponuntur: poſtremó ad ridendum. At in inventione loci ad docendũ ſoli ſunt explicandi, motus & delectatio proprias artes nullas habẽt: petuntur autem cõmuniter ex locis illis inventionis: item ex elocutione & actione: maximé veró

In ſextum librum.
De movendi & delectandi artibus ex libro ſexto.

ex morali diſciplina, ubi agnoſcas quid virtus, quid vitium, quibus rebus boni viri gaudeant, quibus improbi exultent, quibus utrique item offendantur: quod Cicero ſæpe teſtatur, qui in oratoriis affirmat ex omnibus philoſophiæ partibus illam partem eſſe idcirco oratori maximé neceſſariam: & Ariſtoteles, qui tantã dialecticæ & rhetoricæ confuſionẽ peperit, affirmat rhetoricam ratione motuum & affectionum partem quandam eſſe moralis philoſophiæ: & ad illam philoſophiam moralem, movendi totam artem refert: & Quintilianus ipſe ideo philoſophiam moralem primo libro rhetoricæ partẽ dixit eſſe. In extremo ſexto libro de differentia conſilii & judicii diſſerit Quintilianus, & judicium putat, ut dixi antea, non magis arte tradi poſſe, quám guſtum, quám odorem. Hic in cumulando diligentiam Quintiliani non requiro, in judicando prudentiam deſidero. Dixit antea duas eſſe dialecticæ partes, inventionẽ & judicium: nunc quaſi dialectica ars nulla ſit, & quod de judicio in enuntiatis, ſyllogiſmi methodis præcipiat, inartificioſum ſit, ait judicium arte tradi non poſſe. Atqui tamen hæc judicii doctrina tanta eſt, tam mirabilis, tam divina, ut qui vel cæteras artes norit, hanc ex præceptis vel obſeruatione aliqua non norit, nihil veré percepiſſe, nihil firmé cognoviſſe videatur. Atque hæc de inventione á Quintiliano confuſa ſunt. Diſpo-

Quintilianus nullam judicii artem putat eſſe.

In ſeptimum librum.

De diſpoſitione ex libro.7. ſitionis doctrinā libro proximo ſeptimo videtur Quintilianus explicare velle: quod ſi feciſſet enuntiationis ſpecies, ſyllogiſmi modos, & methodi vias & doctrinæ & prudentiæ docuiſſet, quemadmodum in noſtra dialectica eſt explicatum. At in principio Quintilianus indicat nullā diſpoſitionis artē in omnes materias certam tradi poſſe: in quo vehementer errat. Nam pronunciati, ſyllogiſmi & methodi artificioſæ certa doctrina eſt, & omnium rerum, quæ via & ratione tractandæ ſunt, cōmunis. Quare quid plura iam contra hunc hominem de arte diſpoſitionis dicenda ſunt, qui eam non ſolúm ignorat, ſed arbitratur nullam eſſe poſſe? Quæ veró Quintilianus nomine diſpoſitionis tam multa toto hoc libro ſcribit, ea ſunt de formulis cauſſarū civilium, & de conſuetudine quadam litigandi in Romano foro, quę fuit illo ſeculo. Attamē omnia ejuſmodi, ut nullum omnino ſolidū ac perpetuum, vel ad illas ipſas Romani fori formulas præceptum præbeant. Revocat autē huc tota illa ſophiſmata tertii libri de generibus ſtatuum & quæſtionum conjectura, finitione, qualitate, actione, ſcripto, & voluntate, contrariis legibus, ſyllogiſmo, amphibologia: in quibus ſingulis nullū diſpoſitionis præceptū generale eſt. Confunduntur etiam quædam inventionis præcepta in conjectura & finitione, de cauſſis, factis, conſiliis, ut veriſſimé confirmari poſſit, quinque libris tertio, quarto, quin-

quinto,ſexto,ſeptimo á Quintiliano non informari inventionis & diſpoſitionis artem:ſed utriuſque partis doctrinā multis rebus falſis,alienis, inutilibus obrui. Quamobrem jam licet iſtam & inventionis & diſpoſitionis contentioné totam concludamus,& noſtras inſtitutiones cū Quintiliani inſtitutionibus,uſum noſtrum cum uſu Quintiliani conjungamus,ut intelligi poſſit uberius ad extremum quid hac de re ſtatui poſſit. Nos artes inventionis & diſpoſitionis dialecticæ arti,cujus partes propriæ ſunt,veré attribuimus: Quintilianus dialecticæ doctrinā,rhetoricæ falſò ſubjicit. Nos inventionem definimus,genera partimur,generum ſpecies ſingulas & partes exponimus, & inſignibus exemplis illuſtramus: Quintilianus nec inventionem,nec inventionis genera, nec generū ſpecies, nec omnino partes ullo veræ definitionis aut partitionis lumine exornauit, ſed pro una illuſtri & communi rerum omnium invētione,tres inaniſſimas & turbatiſſimas artes aggregavit,primā in generibus cauſſarum,ſecūdam in partibus orationis,tertiam in generalibus & omnium tum cauſſarū, tum partium orationis locis cōmunibus. Nos enuntiati ſyllogiſmi & methodi,id eſt,univerſę diſpoſitionis laudes omnes perſecuti ſumus:Quintilianus nullum omnino certum & perpetuum præceptū hic intellexit. Nos clariſſimo ordine & ad intelligendum aptiſſimo generales pręceptiones pri-

Epilogus inventionis & diſpoſitionis, ubi comparatur ars Quintiliani de inventione & diſpoſitione cū dialecticis inſtitutionibus invētionis & diſpoſitionis.

mò, ſpeciales deinde collocavimus: Quintilianus autẽ qua via, quo ordine, qua dialecticæ methodi ratione totam confuſionẽ tot artium compoſuit? Comparat orationẽ via & ratione diſtinctam Plato perfectę animalis excellentis figuræ, cujus caput ſurſum erigatur, pedes deorſum deprimantur, pectus, venter, ac reliqui artus intermediis locis ordine collocentur: ita orationem dialecticè collocatam judicat ſummo ac primò loco res univerſas, infimo ſingulares, intermedio tum univerſis inferiores, tum ſingularibus ſuperiores amplecti: ut à capite diſputatio per partes ad extremas particulas deducatur. Verùm enimvero quodnam eſſe animalis monſtrum putaremus, cujus pedes eſſent ſurſum erecti, deorſum caput affligeretur, ipſumq; caput unà cum ventre in pedis unius, tanquã vortice aliquo abſorberetur? Talis ſanè triplicis apud Quintilianum inventionis eſt collocatio: pedes enim ſunt ſingulares cauſſarũ artes, quę primo & ſummo loco ſunt: venter partes orationis, quæ ſunt magis cõmunes, quàm artes demonſtrativæ: & deliberativæ cauſſæ minus cõmunes, quàm loci generales: caput cõmunes omnium quæſtionum loci: quæ tamen & orationis, & cõmunium locorum doctrina in uno judicialis cauſſę genere, id eſt, in uno pede confunditur. Itaque tota artis explicatione non modò in rebus ipſis permulta abſurdè peccavit Quintilianus, ſed in ordine & diſpoſitione

tione videmus, quám cõfuſus ſit & perturbatus. Quid veró futurũ putamus, ſi tam inertis, tamq; inanis cõfuſionis uſum requiramus? Exercenda eſt & inventionis & diſpoſitionis doctrina modis duobus, primó ut per eam in alienis exemplis cognoſcamus, & conſilium ex argumento, & judicium é pronuntiato & concluſionis modo, & totam omnino prudentiã ex collocationis & ordinis methodo: ſecundó ut per eandem artem ſimilia ipſi & dicendo & ſcribendo exempla confingamus. Enimvero ponatur aliqua Ciceronis oratio, inventio & diſpoſitio ex artibus Quintiliani diſquiratur, quid primum ad hãc exercitationis rationẽ tota illa tam accurata de ſtatibus doctrina, an rationalis quæſtio ſit, an legalis, utrum quæratur an eſt, quid eſt, quale eſt, an ſtatus ſit ambigui, an ſyllogiſmi, an legum contrãriarũ, an ſcripti & ſententiæ, an tranſlationis: quid inquam iſta mihi proderũt ad rationem inventionis? nihil. ad rationem diſpoſitionis? nihil. Iam veró quas artes Quintiliani ad explicandũ, quid hic Cicero voluerit, quo genere argumẽti, quám ſolido uſus ſit, quas, inquam, invẽtionis artes hic adhibebo? An genera cauſſarũ repetam, & partium orationis tot inſtitutiones excutiam, & locorum cõmunium rationem totam huc referã? Curnam, Deus bone, cõfuſio tanta, & quamobrem miſcenda eſt, cúm res tota clariſſima & facillima ſit? Noſſe vis, & expendere conſilium in

Compartitio exercitationis & uſus.

Ciceronis oratione tibi propoſita? cōſidera quid rei propoſitę ſit quod ab eo ducitur, cauſſane an effectus, ſubjectum an adjunctum, oppoſitum, cōparatio, nominis ratio, tributio, definitio, teſtimonium, tum hoc aſſequere compendiaria & facili via, quod Quintiliani tam moleſtis ſalebris aſſequi vix, ac ne vix quidem poſſis. Poſtremó faciamus idem in Quintiliani de diſpoſitione artibus periculum, quomodo judicium Ciceronis, in enuntiato, ſyllogiſmo, methodo cognoſcam? At tantum abeſt ut Quintilianus ullam judicii doctrinā doceat, ut affirmet omnino nullam tradi poſſe: tam cæcus in omni diſpoſitionis arte, ut profiteatur in omnes materias cōmunem tradi nullam poſſe. Ariſtotelis & Quintiliani error par feré eſt: ille negat in Topicis communem inventionem tradi poſſe, quam tamen tot tenebris involvit, quám multas in ejus libris demonſtravimus. Hic veró judicium dialecticæ partē eſſe dicit, & tamē idem neſcio quo modo ſomnians ait judicii doctrinam nullam eſſe, nullam artificioſę diſpoſitionis cōmunem eſſe doctrinam. Quare quid jam requirā hoc loco, quomodo poſſit ſecunda exercitationis ratio ex hiſce Quintiliani artibus tractari? Non poteſt ex his conſilium, nō poteſt judicium, nō poteſt methodus in propoſitis authoribus intelligi: quomodo igitur his artibus eaſdem virtutes aſſequi ſcribēdo & dicendo poterimus? Quamobrē cúm ſit ars inventionis

nis & diſpoſitionis á Quintiliano tam negligenter expoſita, cúm nihil perfecté vel definitũ, vel partitum, vel æſtimatũ, vel collocatum ſit, cúm verus earũ partium uſus illinc elici nullo modo poſſit, ſtatuite dialectici, quos initio cõtentionis meæ judices appellavi, ſtatuite, inquam, qualem dialecticũ rhetorẽ hunc á vobis deceat æſtimari. De dialectica & inventionis & diſpoſitionis doctrina contra Quintilianũ adhuc dialecticé quidem egimus: ſequitur de elocutione inſtitutio Quintiliani tam prolixa ferè, tamque confuſa, quám quinque proximis libris fuit de invẽtione atq; diſpoſitione. Summas rerum, ut adhuc feci, duntaxat attingam, inſtitutũ perſequar: dialecticam prudentiam hic itẽ ab hoc magiſtro requirã, quomodo definierit, quomodo diviſerit, quomodo declaraverit, quod doctoris cõſilium, quę ratio, quod judiciũ, quæ ſapientia fuerit, qualem denique ſe dialecticũ præbuerit. Elocutio rhetorica præceptis his definienda & explicanda fuerat, quibus grammaticũ nihil, nihil dialecticum admiſceretur: ut cúm puritas orationis grãmaticis decretis, rationis ſubtilitas & prudentia dialecticis informata eſſet, tum quid ad ornandum ex tropis & figuris, ex vocis & actionis gratia & dignitate reliquũ pertineret, hic definitionibus, partitionibus, & exemplis exponeretur. At Quintilianus ſui ſimilis eſt, miſcet & cõturbat in rhetoricæ elocutionis pręceptis & grãmatica & dia-

In octavum librum.

Elocutionis partitio vitioſa.

lectica. Elocutio (ait primo capite octavi libri) ſpectatur in ſingulis & conjunctis verbis: quid tum? In ſingulis intuendum ut ſint latina, perſpicua, ornata, apta: in conjunctis, ut emendata, ut collocata, ut figurata. Hæc partitio Quintiliani eſt, in qua conſideremus quænam dialectica teneatur. Primúm enim latini & emendati ſermonis elegantia rhetoricæ nihil eſt, grãmaticæ tota eſt: ut enim nullus barbariſmus, nullus ſolœciſmus inſit, grãmaticæ virtus eſt. Itaque hæc tam multa in hac partitione redundant, & dialecticã nullam hic eſſe demonſtrãt: quia cúm de rhetorica elocutione diſputes, nõ erit profectó verum grãmaticas res admiſcere. Quod Quintilianus
„ neſcio quo modo confitetur cúm ait, Sed ea quæ
„ de ratione latiné atque emendaté loquendi fue-
„ rint dicẽda, in libro primo, cúm de grammatica
„ loqueremur, executi ſumus. Verúm hic Quintilianus idẽ eſt qui adhuc fuit, ſine dialectico con-
„ ſilio, ſine ſyllogiſmo, ſine judicio. Verúm (ait) il-
„ lic tantúm ne vitioſa eſſent pręcepimus, hic non
„ alienũ eſt admonere, ut ſint quamminimé pere-
„ grina & externa. At Quintiliane, non eadem ſolúm libro primo tradidiſti, cúm de grãmatica diceres, quæ hoc libro repetis, ſed etiã longé quám hic plura: & te valde tamen in tanta cumulandi diligentia demonſtras obliviosum & immemorem, atque, quod arguo, dialecticę expertem. De perſpicuitate rerum & decoro idem ſentiendum

eſt:

eſt: Rhetoricæ enim (quæ in verborũ elocutione & actione tota poſita eſt) feré nihil habent. Secundo capite perſpicuitas informatur ex verbis propriis: proprietas autẽ admodum ridiculé dividitur in modos octo. Omnis ſignificatio verbi propria eſt, aut mutata aliquo genere tropi per metonymiam, ironiam, metaphoram, ſynecdochen, ut poſtea declarabo. Itaque ſi veré ſtatuere volumus, unica proprietatis in verbo eſt ratio, unicus eſt modus. At Quintilianus ait primó dici propria, quorũ prima hæc intelligentia & ſignificatio fuerit: quod eſt verũ. Secundo modo dicitur proprium, ait, inter plura quæ ſint ejuſdem nominis, id unde cętera ducta ſint. At Quintiliane, hic ſecundus modus á primo diverſus nõ eſt. Omnis dictio proprié aliquid ſignificat: ſignificatio tamen hæc ſæpe ad aliam rem ſignificandũ aliquo tropo mutatur. Id veró unde cętera ducta ſunt, proprium ſolũ eſt, cætera τροπικῶς uſurpata. Ergo dialectica luce adhibita vides ſecundum iſtum proprietatis modum á primo nõ differre. Tertius eſt modus, cúm res cõmunis pluribus in uno aliquo habet nomẽ eximium. At Quintiliane, ſynecdoche eſt hic modus proprietatis: quoties enim ex genere ſpecies ſignificatur, ſynecdoche poſtea á te definitur. Cur igitur tropus iſto loco turbatur, ac non potiús in troporũ doctrina docetur modificatas ſignificationes, ſi id opus eſſet, etiá proprias eſſe? Quartus modus eſt,

Perſpicuitatis vitioſa partitio.

cúm quod cõmune eſt aliis nomen, alicui rei peculiariter tribuitur. Hic error nõ ſimilis eſt proximo, ſed idem cũ eo plané. Quintus modus eſt, quo nihil eſt ſignificantius. At id aliquando proprium nomẽ eſt, ut á primo modo nihil differat, aliquando modificatũ, & hic nihil docet. Sextus modus proprietàtis in his quę bene trãſlata ſunt. At cur hic de metaphora potiús iſta conturbantur, quàm docentur proprio & legitimo troperũ loco? Septimus modus eſt in his quę ſunt in quoque præcipua: at id interim proprium verbũ eſt, ut hic modus cum primo cõſentiat, interim modificatum eſt. Octavus modus, cúm verba plus ſignificant quám eloquuntur: emphaſin tamen mavult Quintilianus appellare. Atq; hæc genera proprietatis facta ſunt octo, quæ in rhetorica bene tradita nulla omnino eſſent. In qua tantúm ſpectatur elocutio troporum & figurarum, actio vocis & geſtus. Quintilianus autem ex duobus ſignificationũ generibus, propriarum & modificatarum, fecit genera propriarũ octo, tam ſubtiliter & acuté, ut ſecundum genus nihil differat á primo, octavũ á Quintiliano ipſo rejiciatur, tertium, quartum, ſextum ſint tropi ſynecdoche & metaphora, quintum & ſeptimũ primo genere, aut tropo aliquo contineantur. Et hic curam & ſolicitudinem in cõgerendis rebus video, dialecticũ judicium, dialecticum ſyllogiſmũ nullum video. Prætermitto permulta falſa, permulta inepta,

epta,quia ſit infinitũ ſingula perſequi. Opponit Quintilianus obſcuritatem perſpicuitati,& ejus modos alios in ſingulis, alios in conjunctis verbis exponit. At Quintiliane,quám obliviosus es, quám valde es immemor tui? Partitus es elocutioné ex verbis ſingulis & conjunctis: in ſingulis perſpicua collocaſti At nunc etiam in cõjunctis eorum doctriná permiſces, & teipſum valde in definiendis artibus & diſtinguendis perturbatũ eſſe demonſtras. Similis eſt inconſtantia & confuſio tertio capite de ornatu, ubi procemium eſt ſua longitudine ineptiſſimũ. Ornatus doctrina tandem ſequitur in ſingulis & cõjunctis verbis, cúm tamẽ in prima partitione in ſingulis tantúm verbis ornatus á Quintiliano poſitus ſit: & iſtam conſtantiam dialecticam primúm deprehendo: Ornatus,ait antea,totus in ſingulis verbis. Deinde,ornatus duo genera,alterum in ſingulis,alterum in conjunctis. Singula trifariam partitur ut propria ſint,aut ficta,aut tranſlata. At Quintilianus antea ſubjecit verborum proprietati tranſlationem,nunc eandem tanquã diſtinctam á proprietate ſeparat: de novitate verborum repetit quædam libro primo confuſa: de tranſlatis hic nullum verbũ facit. Ita Quintiliani doctrina de verborum ſingulorũ ornatu concluditur,ut magnifica nobis promittantur,promiſſa ipſa nulla fiant Conjunctorum verborum ornatus pari,vel multó etiam majore cõfuſione explicatur. Divi-

Ornatus vitioſa doctrina.

ditur primùm bifariam, quã concipiamus elocutionem, quã efferamus. Illic conſiderandum eſſe dicit, quid augere, quid minuere velimus, ubi tota dialectica rhetoricaque cõprehenditur, ne nihil agere doctorem tantum judicemus: hic veró quibus tropis, figuris, ſentẽtiis, numeris utamur: ubi tota dialectica rurſum in ſentẽtiis, & elocutio ex tropis & figuris & numeris miſcetur: tam egregié Quintilianus partitur hanc doctrinam, ut quicquid illi venerit in buccam, id effuderit, dialectici ſalis ne micam quidẽ adhibuerit. Atq; quod multó abſurdius eſt, neutram propoſitarũ partium exequitur, ſed vitiorũ neſcio quas ſordes á grammaticis undique corradit, & in cultu (qué á duabus illis partibus diverſum facit) reliquam tanti capitis loquacitatem conſumit, ubi ſtatuit illuſtrationẽ: quam tamen figuram nono libro facit, nec intelligit hanc illuſtrationẽ ſeparati præcepti nihil habere, ſed ex omnibus & inventionis & diſpoſitionis & elocutionis partibus fieri poſſe: & omnia illuſtrationis exempla, quæ hic adhibet Quintilianus, ſunt ex effectis, adjunctis, comparatis, in quibus tam cæcus eſt, tam á dialecticis inops & deſtitutus, ut artẽ exemplorum, quibus utitur; non intelligat, quinetiam aliud genus pro alio proponat, ut pro Archia, ubi collatio minorum eſt, ſimilitudinẽ eſſe putat, hoc loco, Saxa & ſolitudines voci reſpondent, beſtiæ ſæpe immanes cantu flectuntur atq; con-

Quintilianus artem exemplorum non intelligit.

conſiſtunt, nos inſtituti rebus optimis nõ poëtarum voce moveamur? Subjicit illuſtrationi βραχυλογίαν, cujus hoc exemplũ quod ponit (Mithridates corpore ingenti perinde armatus) non intelligit ſimilitudinem eſſe, quam tamen illuſtrationi proximo modo ſubjecerat: Subjicit illuſtrationi rurſus Emphaſin, cujus partem admodum ridiculé figuram, reticentiam, facit. Poſtremó quicquid poteſt huc undique adgregat ἀφελείαν, δείνωσιν, φαντασίαν, ἐξεργασίαν, ἐπεξεργασίαν, ἐνεργείαν, non modó ſine arte, ſed omnino ſine ulla artis ſpecie: cujuſmodi capita duo proxima ſunt de amplificatione & de ſententiarũ generibus, quorum capitũ artem nullam omnino Quintilianus intelligit. Pręcipit hoc libro de elocutione, at iſta genera amplificationũ & ſententiarum non elocutione verborũ, ſed rerum inventione fiunt: & amplificationũ genera, quę diverſa Quintilianus putat, eadem feré ſunt. Primũ enim & ſecundum ex uno loco cõparationis oriuntur. Incrementũ ſiquidem, cúm ex minoribus aſcendis ad majora, comparatio eſt, cujus tamẽ artem Quintilianus ab increméti arte diverſam putat. Ratiocinatio & congeries artis certæ nihil habent poſſunt ex omnibus argumentorum generibus accipi. Sententiarũ autem genera, quę Quintilianus recenſet, ſunt ex cõtrariis, cõparatis, aut figura aliqua, at ſine arte ulla, imó veró cõtra omnem artis rationem cõfuſa. O philoſophi, ô dialectici, & veri

Amplificationum & ſententiarum vitioſa doctrina

rerum judices,cõſiderate quæ ſunt,& cujuſmodi quæ dico,quæ propono: pudet enim me, pudet tam putidam,tam inſulſam loquacitatem,qualis eſt,talem dicere ac demonſtrare,admonere ſatis eſſe exiſtimo. Boni judicis eſt ex legum & juris ſcientia noſſe quibus meritis unaquæque res digna ſit: factũ propono,dè qualitate vos ſtatuite. Atque de tribus totius octavi libri partibus duæ integrę quinque capitibus adhuc cõturbatę ſunt ex grammaticis,dialecticis,& rhetoricis quibuſdam,ita tamen ut vel grãmaticæ,vel rhetoricæ, vel dialecticæ artis forma nulla ſit. De rhetorica elocutione pollicetur Quintilianus præcepta ſe traditurum, at de troporum & figurarũ (quibus tota ars elocutionis bene deſcripta cõtinetur)arte nihil eſt inſtitutum.Reliquo libro octavo troporum doctrinã nobis Quintilianus pollicetur. Nanque tropum definit initio & partitur & dialecticæ methodi viam ſcilicet aliquãdo ſequitur. Verúm ſi recté judicare volumus, nihil accuraté definit, nihil acuté partitur, nihil via & ordine diſponit.

Tropi definitio vitioſa.

Tropus (ait) eſt mutatio verbi vel ſermonis á propria ſignificatione in aliam cum virtute. At tropus in ſingulis verbis totus eſt,cũ ſermone conjunctum nihil habet.Nam cúm formę orationis mutantur,figurę ſunt,nõ tropi:& quas ſermonis mutationes Quintilianus putat tropos eſſe,docebo ſuo loco tropos nõ eſſe. Quare falſa eſt primúm iſta definitio. Quintilianus troporũ ge-

genera duodecim facit, metaphoram, ſynecdochen, metonymiam, antonomaſiam, onomatopœiam, catachreſin, metalepſin, epitheton, allegoriam, periphraſim, hyperbaton, hyperbolen. At quatuor tantúm ſunt, metonymia, ironia, metaphora, ſynecdoche, ut planum faciam cúm de generibus ſingulis dixero: falſa item eſt Quintiliani hac in parte doctrina, tam excellentē in definiendo, in partiendo dialecticū videmus. Diſſerit primo loco Quintilianus de metaphora, quā non definit: partitur autem ſic, ut præſtiterit non partiri. Itaq; inanes ejus & ridiculas partitiones omittamus, quod aut neceſſitatis, aut ſignificationis, aut decoris gratia adhibetur: quaſi non hęc inter ſe miſceantur, & aliqua ſit metaphora neceſſitatis cauſſa adhibita, non etiam ſignificationis. Addit tamē tribus generibus quartum modum ad vitandam obſcœnitatē, ait: quaſi & hic modus decoris gratia non fiat. Omittamus & aliam inertiæ ſimilis partitionē, quód metaphora ſit ab animali ad animal, ab inanimo ad inanimum, ab animalibus ad inanima, ab inanimis ad animalia: liceat enim partitiones innumerabiles tales confingere, quæ artis utilitatē nullam prorſus habeāt: & cúm metaphora ſimilitudinis pars ſit (metaphora enim tropus eſt ex ſimili ſimile ſignificans) cum inquā ſimilitudinis pars ſit, quæ nō ex hoc vel illo rerum genere, ſed ex tota rerū natura ſumi poſſit, tam vanū & inutile eſt inertes

Tropi vitioſa partitio.

Metaphora

ſpecies hic velle conſectari, quám ſiquis docere conaretur unde genus, unde ſpecies, unde contraria, unde denique primi illi dialectici rerum fontes orirentur. Hoc primum tropi genus retineo: tot nugas & ineptias, quot hoc loco Quintilianus collegit, rejicio. Secundũ genus Quintilianus Synecdochen facit, & ejus multa genera recenſet, cúm numerus pro numero, totum pro parte, genus pro ſpecie, antecedentia pro conſequentibus, & contrá ſumuntur: quorum ultimum elocutionis nihil eſt, ut hic,

Synecdoche

Aſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci: argumentũ eſt ex adjũctis, unde meridies & nox appropinquare intelligitur, & Quintilianus hæc intelligit, & ſciens turbat: reliqua non intelligit Quintilianus uno diviſionis genere cõtineri, ut recté Synecdoche definiatur, cúm ex parte totũ cõtrave ſignificatur. Nam & ſpecies pars eſt generis, & genus totũ ſpeciei, & pluralis numerus ſingulari cõparatus totum aliquid eſt parti collatum. Tertiũ tropi genus eſt Quintiliano, metonymia, & definitur nominis pro nomine poſitio, ſed admodũ vitioſé. In omni enim tropo eſt nominis alieni pro nomine proprio poſitio: cujus vis eſt (ait Quintilianus) pro eo quod dicitur, cauſſam propter quã dicitur ponere: at id perpetuum nõ eſt: ſæpe enim tropus hic etiam ex effectis cauſſas, non ſolúm ex cauſſis effecta, item ex ſubjectis adjuncta, contráve ſignificat. Atque ut in-

Metonymia

intelligi poſſit quàm ſit iſta iners & cõfuſa troporum ars, exempla Quintiliani ad hos quatuor locos referã. Ex cauſſis effecta ſignificãtur, cúm dicitur, Ceres & Bacchus pro frugibus & vino. nã dii illi earum rerũ inventores & authores finguntur. Contrá ex effectis cauſſæ ſignificãtur, ut pallida mors, triſtis ſenectus: ideo enim & pallida & triſtis, non quia ſit, ſed quia faciat: ex ſubjectis adjuncta, ut bene moratas urbes, pro ciuibus: & homines devorari, cúm eorũ patrimoniũ conſumitur: deniq; quoties cõtinens pro cõtento, poſſeſſor pro re poſſeſſa, dominos pro ſubditis dicimus. Cõtrá veró ex adjunctis ſubjecta, ut ſacrilegium pro ſacrilego, audaciã pro audaci. Quare omnis hujus tropi confuſio tollitur una iſta vera definitione, Metonymia, eſt tropus ex cauſſis effecta, ſubjectis adjuncta, cõtrave ſignificãs. Quęrit autẽ Quintilianus ſimilitudinẽ quandã inter ſynecdochen & metonymiã, ſed fallitur. Itaq; in hoc genere veram doctrinã retineo, & artificioſé cõpono, tenebras tollo. Quartũ gen⁹ tropi Quintilianus antonomaſiã facit & definit, quę aliquid ꝓ nomine ponit, definitione, tropi ꝓximi definitioni ſimillima. Cõvenit enim tropis omnib⁹ pro nomine proprio aliquid ponere. Hę Quintiliani definitiones ſunt ejuſmodi, ut nihil definiãt: ſed fallitur etiam gravius Quintilianus. Antonomaſia enim (quã fingit) aut ſynecdoche eſt, ut Pelides, Tytides, pro Achille & Diomede. Generalia *Antonomaſia*

enim nomina ſunt pro ſpecialibus, aut argumẽtum quoddã, ut definitio Jouis in hoc exemplo,

— divum pater atque hominum rex.

Item definitio Scipionis in hoc exemplo, Everſor Carthaginis & Numantiæ. Itaque tollatur é tropis hoc genus, quod á cæteris nihil habet diverſum, aut tropus omnino non eſt. Onomatopœia quintũ tropi genus eſt Quintiliano, ut mugire, ſibilare, & ſimilia. At mutatio ſignificationis hic nulla eſt: nihil enim aliud ſignificarunt unquam hæc nomina, & hęc prima eſt eorum ſignificatio: nõ eſt igitur illic tropus. Catachreſin ſextũ tropi genus facit Quintilianus, & definit, quæ non habentibus nomẽ ſuum accommodat quod in proximo eſt. Verúm hęc definitio tropis omnibus convenit, & Catachreſis inter tropos ponitur errore eodẽ quo Antonomaſia. Hic tropus incidit in alios, aut omnino tropus non eſt,

Onomatopœia. *Catachreſis.*

— equum divina Palladis arte
Ædificant,

metaphora eſt ex ſimili ſimile ſignificans: dura, eſto: at conceſſa tamen: ſic enim dicimus & ædificare naves, & orationẽ exædificare, & ſimilia. At dicatur ſi placet hæc durior metaphora, Catachreſis, nõ recuſo: ſed intelligatur á metaphora genere ipſo nihil differre. Leo pariet, tropus ſatis durus eſt, qualis eſt parẽs pro patre, quia parere fœminæ eſt, tamẽ hoc poſterius valde uſitatum eſt: paricida pro interfectore, pyxis pro pyxide

xide cujuſvis materiæ, ſynecdoche eſt: ſpecies quippe pro genere: dicatur etiam ſi lubet hæc ſynecdoche καταχρηστική. Conatur tamē Quintilianus metaphorā á Catachreſi ſeparare, quod abuſio ſit ubi nomē defuit, tranſlatio ubi aliud fuit. at utrunque falſum eſt. Metaphora enim neceſſitatis cauſſa aliquando adhibetur, ut ipſe Quintilianus antea dixit, & Catachreſis eſt aliquādo, ubi nomen fuit, ut paricida pro interfectore, parēs pro patre. Tollatur igitur genus hoc, aut metaphoræ & ſynecdochæ, aut omnino alicui tropo ſubjiciatur, ſeparata tropi ſpecies nulla dicatur. Atque etiā ſi veré loqui volumus, omnis tropus Catachreſis eſt: non enim ſua ſignificatione & propria rem exprimit, ſed aliena abutitur. Septimum genus eſt tropi metalepſis, & definitur quæ ex alio in aliud viam præſtat: quæ definitio omnis argumenti cōmunis eſt, nō propria hujus tropi: vitioſa igitur. Atque hic tropi nullum omnino genus eſt, & Quintilianus nullum ejus uſum admodū eſſe putat. Tollatur igitur, primúm quia nulla ſignificationis mutatio eſt, nec ideo tropus: deinde quia uſum nullum habet. Octavum tropi genus eſt epithetō, majore errore huc obtruſum, quám ſuperiora. Quid enim eſt tam frequens in epithetis, quám propria ſignificatio? calidus ignis, bruta terra, lucidus aër, humida aqua. Aliquando autem mutatur ſignificatio, & metaphora eſt, ut cupiditas effrænata, neq; ideo

Metalepſis.

Epitheton.

tamen nouæ doctrinæ hic quidquã deſideratur: neque quia epithetõ eſt, ideo tropus eſt, ſed quia metaphora, ſynecdoche, metonymia, aut ironia eſt. Tollatur igitur ex hac doctrina epitheton.

Allegoria Nonum tropi genus allegoria eſt Quintiliano, ac definitur inverſio aliud verbis, aliud ſenſu oſtendens, ac etiam interim cõtrarium: prior pars definitionis hujus omnibus tropis convenit: ſecunda ironiæ propria eſt. Allegoria autem ſi fiat ex continuis metaphoris, nõ eſt novum tropi genus, nõ magis quám ſi frequens metonymia aut ſynecdoche continuaretur. Neque enim hic diverſa troporũ genera dicerẽtur, ſed multę metonymiæ, multæ ſynecdochæ: ita illic multæ metaphorę ſunto, diverſum genus ne eſto. Si tamẽ lubet allegoriã dicere, continuatis in oratione metaphoris, non recuſo: ſed ne imperité in arte deſcribẽda pro genere ponatur quod genus nõ ſit,

O navis referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? fortiter occupa
Portum.

Hic metaphorę multæ ſunt: navis pro republica, fluctus maris pro bellis civilibus, portus pro pace. Atque omnes iſtas metaphoras allegoriam nominemus, genere á metaphora non ſeparemus. Hoc aliquando obſcurum eſt, ænigma dicitur: nomine quidem recté. *Aenigma* Ænigma autem Quintilianus allegoriæ ſpeciem eſſe putat, & falſó putat: cúm omnis allegoria ex tropis ſit,

æni-

ænigmata multa ſint ſine tropis, ut hæc, quæ falſó inter tropos recenſet Quintilianus,

Dic quib⁹ in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Treis pateat cæli ſpatium non amplius ulnas.

Omnia enim propriis verbis nullis modificatis in hoc ænigmate explicantur. Et ex omnibus artibus licet ignatis & imperitis artiũ tales obſcuras ſententias proponere, ubi tropi nihil omnino ſit. Allegoriam credit etiam Quintilianus aliquando ſine tropis eſſe, ut apud Virgilium,

Certé equidem audierã, quá ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
Vſq; ad aquã, & veteris jã fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus veſtrũ ſervaſſe Menalcam.

Quod ſi verũ eſſet, certé tropus nullus eſſet, quia non eſſet mutatio verbi à propria ſignificatione. At metaphora eſt in verbo (Menalcas) quo pro paſtore ſignificatur Virgilius : allegoria autem nulla hic eſt, ſed hiſtoria vera verbis ſimplicibus narratur. Subjicit Quintilianus allegoriæ ironiam, in quo labitur. Ironia enim ipſa tropi genus eſt ſeparatum. In omni allegoria ſignificatur ex ſimili ſimile : in ironia ſignificatur ex contrario contrarium. Subjicit errore multó majore, σαρκασμὸν, ἀςεισμὸν, ἀντίφρασιν, παροιμίαν, μυκτιρισμόν. Neque enim tropi hic quidquã eſt, cúm verbis propriis hæc omnia decidi poſſint. Decimum tropi genus periphraſin Quintilianus facit. At periphraſis omnibus propriis verbis effici poteſt: nec *Periphraſis*

idcirco tropus ullus eſt omnino, ſed argumenti genus ex dialectico definitionis loco. Vndecimũ genus hyperbatõ facit Quintilianus, in quo cúm ſignificationis nulla mutatio ſit, nullus etiã tropus erit: & ſiquid in rhetorica elocutione de hyperbato dici poteſt, in compoſitione cõmodiſſimé dicetur, cujus gratia verba alia differẽda, alia præponenda ſunt. Duodecimũ genus & poſtremum hyperbolen facit Quintilianus, quæ ſi in verbo eſt, metaphora quidem feré eſt, ſignificans ex ſimili ſimile: ſæpe etiã metonymia: ſed in quo etiam majus incluſum eſt, ſi res amplificatur, ut volitare gloriæ cupiditate, ut ſcelus pro ſcelerato: aut minus ſi extenuatur, ut veri ac fortis tribuni plebis ſtridorem perferre nõ poſſit. Hyperbole autem ſi in verbo nõ eſt, ex omnibus argumẽtis accipi poteſt, & ideo tropus nõ eſt. Quamobrem ex duodecim generibus á Quintiliano in hac doctrina confuſis, antonomaſia, onomatopœia, metalepſis, epitheton, allegoriæ tot ſpecies (ironia excepta) periphraſis, hyperbatõ, & extra ſingula verba hyperbolæ tropi non ſunt. Neque hic Quintiliani diligentiam deſidero, qui pro paucis generibus troporũ, tot nugarum genera cumularit, ſed judicium & prudentiam deſidero: qui ſi hunc unum ſyllogiſmum conficere potuiſſet, nunquam tam multa confudiſſet:

Hyperbaton.

Tropus omnis eſt mutatio ſignificationis:

Antonomaſia, onomatopœia, metalepſis, epithe-

theton,tot allegoriæ præter ironiã,ſpecies,periphraſis,hyperbaton,hyperbole extra ſingula verba,ſignificationis mutatio nulla eſt:

Quare tropus non eſt.

Si inquã,Quintilianus ex definitione ſua cõcluſionem hanc efficere potuiſſet, nunquã in iſtam ignaviam atq; inertiam incidiſſet. At dialectica (quã ſuis ſcriptis tantopere confudit) vehemẽter illi defuit. Atque etiam ut intelligi certius poſſit, quatuor eſſe tãtúm troporũ genera,metonymiã, ironiã,metaphorã.ſynecdochẽ,cauſſã planius & apertius ex locis dialecticę invẽtionis explicabo.

Cur tantúm tropi quatuor

Omnis mutatio proprię ſignificationis ex cauſſis ad effecta, ſubjectis ad adjuncta, oppoſitis ad oppoſita, comparatis ad comparata, toto ad partem, contrave,eſt metonymia, ironia, metaphora, ſynecdoche.

Metonymia enim eſt mutatio ſignificationis ex cauſſis ad effecta, ex ſubjectis ad adjuncta, contrave: Ironia ex oppoſitis ad oppoſita: metaphora ex comparatis ad comparata : ſynecdoche ex toto ad partem,contrave.

Omnis auté tropus eſt mutatio propriæ ſignificationis in verbo ex cauſſis ad effecta,ſubjectis ad adjuncta oppoſitis ad oppoſita,cõparatis ad cõparata,toto ad partem,contrave.

Nam reliqua rerũ (quę videntur ſignificari poſſe dictione ſimplici) genera nihil habẽt ab illis diſtinctũ.Nam conjugata & notatio circunſtantię

ſunt nominis,nō rei ſignificatæ. Definitio & teſtimonium ſimplici dictione non ſignificantur:

Omnis itaque tropus eſt metonymia, ironia, metaphora, ſynecdoche.

In nonum librum.

De differentia tropi & figuræ ex nono libro.

Veruntamē fallor fortaſſe,& incōſyderato inveſtigandæ veritatis ſtudio inductus longius progredior,quám fines dialectici ſynceriquе judicii poſtulent. Troporū genera Quintilianus duodecim fecit: ego duntaxat quatuor inſtituo: antonomaſiam, metalepſin,epitheton, allegoriæ tot (excepta ironia) ſpecies,hyperbaton,in conjunctis verbis,hyperbolen tropos eſſe nō puto: quia in his á ſignificatione propria dictio nulla neceſſarió mutetur. At Quintilianus tropū diſtinguit initio noni libri á figura,idque tam ſapienter,ut omnes troporum propoſitæ ſpecies retineantur. Tropus eſt dictio ab eo loco in quo propria eſt, tranſlata in eum in quo propria nō eſt,ait: figura eſt conformatio quędam orationis remota á cōmuni,& primúm ſe offerente ratione. Hęc tropi & figurę differētia eſt á Quintiliano poſita:vera, certa,neceſſaria,fateor. Ornatus enim elocutionis,eſt mutatio dicendi á proprio & vulgari modo ad elegantiorē quendam & præſtantiorē:iſq; duplex eſt in uno verbo tropus,in oratiōe figura dicitur:hoc veriſſimū diſcrimē eſt. Verúm Quintilianus in hac tam vera ſententia cōſtanter permanere non poterit. Iſtū diſcriminis ſyllogiſmū, iſtud tam firmum judicium captione neſcio qua

mox

mox inducit. Syllogiſm⁹ enim diſcriminis ita eſt,

Tropus eſt mutatio dictionis:

Figura non eſt mutatio dictionis, quia eſt orationis mutatio:

Figura igitur non eſt tropus.

Verius, inquam, hoc ſyllogiſmo & conſtantius nihil eſſe poterat. Quid igitur Quintilianus? Hunc ſyllogiſmum captioſé pauló ſecus repetit, & plurali numero ſophiſma inſtituit. Definit pauló anté tropum, dictionem tranſlatam á proprio loco: Vidit igitur antonomaſiam, allegoriam, hyperbolen plerunque, periphraſim in dictione ſingulari non eſſe. Aliter igitur loqui inſtituit, & ita ratiocinatur,

In tropis ponuntur verba alia pro aliis:

In figuris non ponuntur verba alia pro aliis: nam propriis verbis figura fieri poteſt:

Figuræ igitur tropi non ſunt.

Propoſitionem inductione conficit:

In tropis ponuntur verba alia pro aliis:

ut in metaphora, metonymia, antonomaſia. At Quintiliane quid agis? hæc antonomaſia nó eſt dictio tranſlata á proprio loco, ut eloquétiæ Romanæ parens pro Cicerone,

— divum pater atque hominum rex,

pro Jove: oratio enim nó eſt dictio: Tropus igitur nó eſt. Tum veró Quintiliani captioſo iſto & poſteriore ſyllogiſmo Quintilianũ convincã: aſſumit enim in figuris non poni verba alia pro aliis,

quia omnia propria poſſint eſſe. At in illa Quintiliani antonomaſia (everſor Carthaginis atque Numantię) omnia propriis verbis expoſita ſunt. Quare utroque Quintiliani ſyllogiſmo antonomaſiam é troporum genere ſecernam. Sed reliquam iſtam inductioné videamus, quemadmodum in tropis ponantur verba alia pro aliis. Metalepſis ſi verbum pro verbo ponat, metonymia, ironia, metaphora, aut ſynecdoche eſt. De catachreſi & allegoria ſatis diximus, quomodo tropis ſubjicerentur. Onomatopœia pro alio ponitur (ait Quintilianus) quo uſuri fueramus, ſi illud nō fingeremus. At quibus verbis, ô Quintiliane, uteremur in affectionibus animalium propriis exponendis, ſi iſta non fingeremus, ridere, ululare, boare? Cujuſmodi igitur iſta eſt ratio, & quám á dialectico judicio inops & aliena? Periphraſis utitur pluribus pro uno (ait Quintilianus) ergo tropus eſt. Quid eſt? quomodo hic Quintiliane judicas? quám longé á definitione tua diſcrepas? At longé aliter concludo & judico, longé alium ſyllogiſmum conficio:

Omnis tropus eſt dictio á ſignificatiōe mutata:
Periphraſis nō eſt dictio á ſignificatiōe mutata:
Non eſt igitur tropus.

Cōſidera Quintiliane, quám illa tua fallax, quám ſit iſta conſtans & firma concluſio. Epitheton (ais) conjunctione Antonomaſiæ fit tropus. At nec Antonomaſia, nec Epithetō tropus eſt: utere

tuo

tuo adverſus te judicio, utere tuo ſyllogiſmo:

Tropus eſt dictio mutata á ſignificatione:
Epitheton ſæpe proprium eſt, nec mutatam habet ſignificationem:
Epitheton igitur tropus non eſt.

Atque hoc ſyllogiſmo omnes falſas troporũ ſpecies á Quintiliano in hac doctrina cõfuſas tollo & abjicio. Laborat tamen Quintilianus in hoc primo noni libri capite vehementer: quæſtiones ſibi objicit, quas diſſolvere non poteſt: vult rhetorum Græcorum & Latinorum opiniones retinere: videt tamen definitionibus exempla non congruere: tandem Gordium hunc nodum, quẽ ſolvere non poteſt, quaſi frangit. Figuræ, inquit, « & tropi nomine ſæpe eadem ſunt, & habẽt valde « ſcrupuloſam diſputationẽ, ſed ea nihil pertinent « ad præſens inſtitutum. Imó veró ô Quintiliane, « nomine & definitione, & genere omnino diſtinguuntur tropus & figura: & ſi verum ſequi potuiſſes, nunquã tam ambitioſé diligens videri voluiſſes: non eſſet iſta ſcrupuloſa tua diſputatio. Significationes figuræ & definitiones varias Quintilianus colligit. At unica vera & propria & perſpicua definitio pro tot nugis ſatis eſſet. Figurarum genera duo facit: reprehendit eos qui pauciora, & qui plura genera facerẽt. Vtinam ſcholaſtica iſta vanitas tibi pauló remiſſiús Quintiliane placuiſſet: Artes conſtare debent utilium & conſtantium inſtitutionũ traditione, non omnes

Ciceronis in figuris incõſtantia.

hominũ errores & vitia colligere. Quæris deinde qui numerus cuique ſubjiciatur: Duos ad verbum Ciceronis magnos locos recitas inter ſe etiam diſſidentes. Oratorio enim tertio quadraginta tres verborũ figuræ á Cicerone efficiuntur: in Oratore tamen tantúm ab eodẽ ſeptendecim ponuntur. Figuræ ſententiarũ illic quadraginta octo, hic quadraginta quinque. Verúm quid citatus hic Cicero doctrinę nobis adfert, incõſtans præſertim & á ſeipſo diſſentiẽs? Excuſandus credo tibi Cicero fuit, quia tu ab eo diſſẽſurus eſſes. At Quintiliane, quomodo ſeipſum Cicero in Oratore excuſavit, cúm á ſe Oratorio tertio diſſentiret? Quám veró non decet Quintiliane in arte deſcribenda errorem cujuſquã & falſam opinionem defendere, ut veritatem interim deſeras & prodas? ut diſcipulos (quos inſtituẽdos ſuſcipis) fallas & decipias? Reprehendis rhetoras quoſdã, qui figuras affectus eſſe dicerent: hoc item dicit Cicero, cúm figuras facit, iracundiam, execrationem, conciliationẽ. Cicero tamen tibi peccaſſe nihil videtur: vetat enim tanti hominis, opinor, authoritas id liberé profiteri. O judicẽ verecundum & humanũ! At mallem dialecticũ, mallem cõſtantem, mallem verum. Secundo capite ſententiarũ figuræ tractantur á Quintiliano: figura tamen ſententiæ quid ſit, nõ definitur. Eſt autem in abſoluta ſententia totius orationis conformatio, & ideq mutatis verbis etiam manet: ejus genera

nera certa quidem nulla adhuc novi: cõmuniones tamen quędam ipſarum inter ſe figurarũ notari poſſunt. In interrogatione enim & reſpõſione ſunt permultę (Interrogationẽ illam dico, qua petitur aliquid & quæritur) in interrogatione igitur ſolúm, qua petitur aliquid, eſt optatio, deprecatio, addubitatio, cõmunicatio. In reſpõſione permiſſio, cõceſſio continetur: in utroque genere prolepſis & ſubjectio: in fictione proſopopœia: in abruptione digreſſio, averſio, reticentia, correctio: in amplificatione exclamatio, ſuſtentatio, licentia. Ita ſpecies artis adumbrata quædã in hac doctrina diceretur. At Quintilianus non definit figuram ſententiæ, non partitur: ſed ſuo more, ut ſuperiora, ita ſequẽtia hæc permiſcet & confundit. Numerat in figuris interrogationem & reſponſionẽ, & affectibus diſtinguit: cúm tamẽ nec interrogatio, nec reſponſio, nec affectus ipſe figura ex ſeſe ſit, quamvis in his figuræ quædam notẽtur. Poſſunt enim hæc omnia eſſe ἀσχήματα, id eſt recta & ſine figura. Subjectionem Quintilianus vocat, cúm nobis ipſis reſpondemus, á qua putat prolepſim genere diverſam eſſe: at fallitur, quia in omni prolepſi eſt interrogatio quædã & interrogationis reſponſio, quę ſubjectio eſt. Nõ perſequar fictos á Quintiliano prolepſis modos, quales licet innumerabiles in omnibus figuris fingere, ſed ſine doctrina, ſine uſu. Miſcet hic etiam correctionẽ: ut, Quanquã illa

Figurarum quædam artificioſa deſcriptio.

Interrogatio et reſponſio.

Subjectio.

Correctio.

non pœna,ſed prohibitio ſceleris fuit. At correctionis alia ratio eſt,& á prolepſi diſtincta. Similis eſt error in addubitatione,communicatione, permiſſione,cōceſſione:illæ enim duæ primæ figuræ in interrogatione,duæ ſecundæ in reſponſione perpetuó ſunt. Addubitãdo enim & communicando quęrimus utiq; aliquid,& rogamus: in permiſſione & cōceſſione quaſi quæſitum aliquid ſit & rogatũ,ita reſpondendo permittimus & concedimus. Sunt item in quærendi quodam & rogandi genere optatio & deprecatio,de quibus nullum verbũ Quintilianus facit. Suſtentatio ſicut & exclamatio & licentia, figuræ in amplificatione ſemper occupatæ ſunt. At duas poſtremas tollit Quintilianus é figurarũ genere & numero. At quia formæ ſunt dicendi á cōmuni & vulgari conſuetudine remotæ, figuræ ſané erunt. Huc aggregat ſine nomine figuras augẽdis affectibus accōmodatas. At nec affectus,nec ſimulatio figura eſt: Ironia enim tropus eſt,nō figura. Eſt enim mutatio ſignificationis ab oppoſito ad oppoſitũ,vel in his exemplis quę recenſet in his figuris Quintilianus. A quo repudiatus,ad ſodalem tuum virum optimũ M. Marcellum demigraſti. Ironia eſt in ſolo verbo(optimũ)omnibus his verbis,& deinceps in prima Ciceronis oratione adverſus Catilinã, unde hoc exemplum ſumptũ eſt,Ironię aliæ cōtinuantur: Quẽ tu videlicet &ad cuſtodiendum te diligentiſſimũ,& ad vin-

Addubitatio. *Cōmunicatio* *Permiſſio.* *Conceſſio.* *Suſtentatio.* *Exclamatio.* *Ironia.*

vindicandum, fortiſſimũ fore putaſti. Quinetiã in aliis exemplis idẽ eſt: ut pro Sylla, Niſi paucos fuiſſe arbitramini, qui conari aut ſperare poſſent ſe tantũ imperium poſſe delere. Ironia enim eſt in verbo (paucos) poſſunt autẽ ironiæ multæ cõjungi: ut in Clodium, Integritas tua te purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita anteacta ſervavit: & tamen tropi multi ſunt, ut in allegoria, non figura una. In abruptione figuræ ſunt, digreſſio, averſio, reticentia, correctio. At correctionis ſeparatim (ut dixi) mentionem nullam Quintilianus facit. Illuſtrationẽ figuram putat; initio tamẽ capitis hujus in Cicerone figuram nõ putaverat, cúm Ciceroniana illa lumina numeraret, quæ ipſe figuras non cenſeret. Figura veró non eſt, ſed poteſt ex omnibus & argumentis & figuris fieri. Conceſſionẽ, confeſſionem, conſenſionẽ tres figuras Quintilianus genere diſtinctas arbitratur: ego genus unum, duo ſummúm puto, & conceſſioni valde finitimã eſſe confeſſionẽ video. Contrá ἠθοποιΐαν ſeparat á proſopopœia Quintilianus: At ſeparari nullo modo poteſt. Corrollariũ veró tanti capitis (quo de figuris ſententiarũ dicitur) in Emphaſi oratione longiſſima conſumptũ eſt, quæ eſt, cúm ex aliquo dicto latens aliquid eruitur. At hoc Quintiliane ratiocinationis cujuſdã & concluſionis eſt, figuræ nihil. neque enim eſt nova orationis forma, ſed vis quædã cogitationis ſolers & acuta. Atq; hoc genus, ut ex Quinti-

Illuſtratio.

Conceſſio.
Confeſſio.
Conſenſio.

Emphaſis.

liani verbis conſtat, in ſcholis rhetorũ tum maximé ferebatur. Tandé veró ne negligens videretur Quintilianus fuiſſe, aut nõ omnes ineptias hominũ in has inſtitutiones contuliſſe, præter figuras probatas, & præter Ciceronis figuras iam memoratas, colligit tres & quadraginta novas figuras. Quamobrẽ? ne ut judicium & prudentiá locis omnibus á Quintiliano, ſic diligentiam requirere poſſemus. Laboravit, inveſtigavit, legit, animadvertit, cumulavit denique quãplurima: at bona, utilia, vera, propria judicare & ſecernere non potuit: initio libri hujus tropũ á figura ſeparare nõ potuit: imó veró non poteſt hic figuram definire, nõ poteſt figuras á nõ figuris ſejungere. Inſtrumẽto uno Quintilianus caruit ad artis inſtitutionẽ, maximé tamẽ neceſſario: ſyllogiſmus, ſyllogiſmus inquã, imó veró etiam methodus ei valde vehementerque defuit. Verſatus ſit in foro tot annos, in ludo juventutem exercuerit: at docendi artem non tenuit: aut certé in his libris nõ adhibuit. Veruntamen figuræ verborum reliquę ſunt, & magis etiam confuſæ, quám ſententiarũ figuræ fuerũt: ad eas igitur accedamus. In his veró tantam confuſionem nõ apud Quintilianum ſolúm, ſed omnes rhetoras video, ut major nulla adhuc fuerit. Nihil eſt arte tractatum, nõ definita in univerſum verborum figura, non generum diſtributio facta, multæ pro figuris non figuræ ſunt admiſtæ: exemplis ſpecies eædem, tanquam

Figuræ verborum.

ta-

tamen diverſæ ſunt diſtinctæ: denique, quod caput confuſionis eſt non modicũ, figuræ nominibus inter ſe apud artis hujus authores tã confuſæ ſunt, ut aliç aliarũ nominibus plerunque ſint appellatç. Sed nunc de Quintiliano, qui tertii capitis initio dicit figuras ſæpe mutari, quod verum eſto: tum veró quale eſt, quod Quintilianus ait ad hanc probationem: Veteres, ait, & præcipué « Cicero, dicebant invidere hanc rem: nõ huic rei. « At Quintiliane, nõ ſolúm iſto modo Cicero nõ loquitur, ſed malé etiam Latiné ab Actio carmẽ illud converſum profitetur in Tuſculanis,

Florem liberum quiſnam invidit meum?

Atque hic locus admonere nos poteſt, quám negligẽter in Ciceronis lectione ſit rhetor iſte verſatus, qui non modó Ciceronis dictionẽ & phraſim imitandam ſibi nullã propoſuit, ſed nec obſervavit quidem, aut animadvertit qualis eſſet. *Quintilianus Ciceronianæ dictionis ignarus.* Duo genera figurarũ in verbis Quintilianus deinde facit, grammaticũ & rhetoricum: nec uſquã meminit ejus quæſtionis, quã explicandam ſuſcepit. Rhetoricas inſtitutiones ſuas appellat: at debuit appellare grãmadialectoricas, quia in his grãmatica, dialectica, rhetorica confunduntur. Doceat enim grãmaticus grammaticas, rhetor rhetoricas figuras: non miſceantur in rhetoricis grammaticæ: & aliquando tollatur bella iſta defenſio, Neceſſarius eſt uſus harum figurarũ oratori, propterea hic traduntur: poteſt enim

orator etiam his uti, cúm á grāmaticis didicerit: ſed tamen quæ ſunt hæ grammaticorum figuræ, quas hic ſibi deſcribēdas Quintilianus exiſtimavit? In his enim tam malum grammaticū Quintilianū fuiſſe convincam, quàm malum rhetorē eſſe adhuc docui. Metaplaſmi feré vocantur á grammaticis, quando in oratione genus generi, numerus numero non reſpondet: partes alię pro aliis ponūtur. In quo denuó Quintilianus indicat non modó Ciceronis, ſed nullius laudati authoris phraſim ſibi propoſitā fuiſſe. Facere cōtu-
» meliam á Cicerone reprehēdi notum eſt (ait) af-
» fici enim contumelia dicebant. Verúm Quintiliane, Plautus & Terentius facere contumeliam ante Ciceronē dixerunt: Tu contumeliam alteri facias, tibi nō dicatur, (ait ille) Hic autē, Tu novo modo ei faceres cōtumelias: Quare latiné dicebatur, cōtumeliam facére: & in reprehēdendo Antonio cupiditas pauló longius Ciceronē provexit. Atq; etiam in excuſando Cicerone Quintilianus fortaſſe labitur: Ciceronis enim oratio frequentiſſima eſt, cōtumeliam alicui imponere, & intorquere, in aliquē jacere, aliquē contumelia vexare. Plauti etiam & Livii oratio eſt contumeliā dicere. At illud Quintiliani, Afficere cōtumelia, ſi quis obſervaverit, adnotato. Ergo Quintilianus in elocutionis & phraſis genere rurſum labitur. Similes deinde Quintiliani lapſus ſunt: ut vetuſtatis obſoletę exempla notat in Virgilio,

Cicero in reprehendenda Antonii oratione lapſus.

Vel

Vel cúm ſe pavidum contra mea jurgia jactat.
Progeniẽ ſedenim Trojano á ſanguine duci.

Quaſi veró non ſimiliter etiam utroque Cicero, venuſté ſcilicet & uſitaté ſit uſus, Vel quod eſt in eodem decreto ſcriptũ (ait pro Flacco) Sed enim non ſolúm ingenii, ſed etiá naturæ atque virtutis (ait pro Archia). Immiſcet deinde Quintilianus inter figuras grãmaticas de figuris ſententiarum Apoſtrophen, quæ tamen antea tradita ſuo loco inter figuras ſententiarũ fuerat. Atque totus hic de grãmaticis figuris tam confuſus locus, Quintiliani dialecticã valde demonſtrat. Redit deinde á figuris grãmaticis ad rhetoricas figuras. Primum earũ genus facit per adjectionẽ, & figuras enumerat repetitionis ſine nominibus, ἐπίζευξιν, ἐπανάληψιν, ἀναδίπλωσιν, ἐπάνοδον, ἀναφορὰν, ἐπιστροφὴν, συμπλοκὴν: ſic enim quidam nominant: cõfundit inter eas πολύπτωτον, & gradationem, quæ duæ commutationẽ habent: non adjectionem & aſyndeton, quæ detrectationẽ habet, non adjectionem: cõturbat etiam multa de congerie, quã μεταβολὴν vocat, & de diſſipatione, de ſynonymia verborũ & ſententiarũ: quę figuræ ſpeciem per ſe nullam obtinent. Secundũ deinde genus ſequitur, quod detractione fieri Quintilianus dicit: in quo ſpecies quinque enumerat, ἔλλειψιν, quę metaplaſmus eſt in poëtis magis aliquando permiſſus, quám unquam ulla in oratione laudatus, tantum abeſt ut figura ſit. Aſyndeton, & συνεζευγμένον gramma-

ticæ magis, quám rhetoricę figuræ adduntur. Tũ συνοικείωσις, & παραδιαστολὴ, quarũ illa res contrarias conjungit, hæc ſimiles diſcernit: quod elocutionis nihil eſt omnino, nec ideo figuræ quicquam. Tertium genus triplex additur ex ſimilibus, paribus, contrariis. At tota ratio contrariorũ argumẽti eſt, elocutionis nihil eſt, ideoque figura eſſe non poteſt. In primo ſimiliũ genere, προσωνομασίαν figurã facit ex eo ſchemate quod antea πολύπτωτον appellavit: ut mulier rerum omniũ imperita, in omnibus rebus infœlix. Hæc enim caſuum varietas πολύπτωτον eſt. παρωνομασίαν pro correctione itẽ hic confundit: ut quę lex privatis hominibus lex eſſe non videatur. Miſcet etiam ἀντανάκλασιν, ut filius ad patrem, Nõ expecto pater mortem tuam. Et pater cõtrá filio, Imó rogo expectes: ubi figura nulla eſt, ſed ſarcaſmus ex ambigua verbi ſignificatione. Illic enim expectare ſignificat deſiderare, hic veró præſtolari. Atq; his duobus nominibus τῆς προσωνομασίας καὶ παρωνομασίας, cúm nihil ſignificetur, niſi figura ea in qua verbum paululum immutatum atque deflexum varia ſignificatione uſurpetur: ut, Non emiſſus, ſed immiſſus: non orator, ſed orator, quæ breviter & perſpicuó poſſet explicari, cúm, inquam, nihil aliud ſignificetur, hic tamẽ longiſſima oratio & ineptiſſima ducitur, ut nihil tamen novi doceatur. Quatuor deinde ſimiliũ genera á Quintiliano proponuntur, πάρισον, ὁμοιοτέλευτον, ὁμοιόπτωτον, ἰσόκωλον, cúm primúm

mum & quartū idem ſit, & utrunque fiat é paribus membris, nec quicquā differant. ὁμοιοτέλευτον etiam falſó putat Quintilianus eſſe in his exemplis, Vicit pudoré libido, timorem audacia, rationem amentia. niſi forté in duobus poſtremis membris. Poſtremá é figuris verborū facit ἀντίθετον, in eoque fallitur: argumentum enim figura non eſt, ἀντίθετον autē ex diſſimilibus argumentū eſt: non igitur figura. Colligit Quintilianus ad extremū omnes rhetorum ineptias & nugas, ne credo parte aliqua inſtitutionis rhetoricę diligētiam Quintiliani potiús, quám prudentiā requireremus. Separat tandem Quintilianus á figuris compoſitionē, ſed ineleganter admodum & inconſideraté. Quid enim eſt figura Quintiliane? Conformatio (ais) elocutionis remota á vulgari conſuetudine: At inquam, cōpoſitio & numerus eſt elocutionis cōformatio remota á vulgari cōſuetudine: Eſt igitur figura. Hanc autē ſyllogiſmi concluſioniſq; regulam ſi didiciſſes, ſi adhibuiſſes deſcribendæ artis & cōponendæ doctrinæ legem, Quintiliane, iſta tam inconſideraté nunquā effudiſſes. Mirabile veró rhetoris hujus ingeniū eſt: præcepturus enim de cōpoſitione Quintilianus nō definit initió, deinde nō dividit, ſed longiſſimo exordio utitur & verboſiſſimo; ubi ratio doctrinæ nulla eſt, quemadmodū antea fecit in capite de ornatu. Exordio tandē concluſo ſequitur cōpoſitionis doctrina, in qua tres primúm di- Compoſitio.

viſiones ineptiſſimæ collocantur: prima eſt orationis in vinctam & ſolutam. Quid enim Quintiliane? Recipis te de virtutibus elocutionis præcepta poſiturũ, & hic tamen ex cõpoſitione virtutis & vitii elocutioné diſtribuis, ut alia cõpoſita ſit, quod eſt laudis & virtutis: alia incompoſita, quod eſt vituperii atque vitii. Corrigis tamen te, & ais in ſermone & epiſtola numeros laxiores potiús eſſe, quám nullos, ut oratio cujuſcunq; generis ſit, cõpoſita eſſe debeat: quod ſané tam verum eſt, quám de reliquo orationis ornatu. Tropi quidẽ ſunt & figuræ in omni oratione, ſed pro rerum quæ tractantur, & perſónarũ quæ docentur, ratione ornatus augetur, aut minuitur. Secũda diviſio eſt in κόμματα, κῶλα, περίοδον, quæ diviſio cõpoſitionis non eſt. Poteſt enim oratio his omnibus partibus eſſe diſtincta, & tamẽ ineptiſſimé compoſita. Atque tota illa cõſideratio grammaticæ eſt, cúm in ſyntaxi grãmatica docendum ſit, quomodo puer orationẽ interpunctis dividere, & quibus modis diſtinguere debeat. Tertia partitio omnium ſtultiſſima eſt, qua tribuitur cõpoſitionis ratio trifariam, in ordinẽ, juncturam, numerũ. Primúm cõpoſitio ipſa & numerus idem plané eſt: ſiquidem oratio numeroſa & cõpoſita eadem eſt, nec ulla eſt compoſita, nõ numeroſa, ſive cõtrá: etſi quicquam de reliquis partibus ad compoſitionẽ neceſſarium dicitur, id ipſum cõmodiſſimé in numero diceretur. Ordo veró de quo

Compoſitionis vitioſa partitio.

Cõpoſitionis ſecunda diviſio vitioſa.

Cõpoſitionis tertia partitio vitioſa.

quo præcipitur, hic á Quintiliano falſus eſt: neq; creſcere debet perpetuó oratio, ut ait Quintilianus, ſed cúm minuendi gradus pares ſint amplificandi gradibus, quoties extenuanda res erit, toties decreſcat oportet oratio. Eſt & alius naturalis ordo (ait Quintilianus) ut viros & fœminas, diem & noctem, ortum & occaſum dicas potiús, quám retrorſum. Veruntamé ſiquid ordinis iſta dignitas ut plerunq; obſervanda eſt, certé de rebus ipſis, non de verborũ ordine obſervanda eſt. At plerunque tempus, quod ſequimur cõtra eſt: Fratres gemini dicendum (ait Quintilianus) nõ gemini fratres. At Livius (cujus lacteum candorem tantopere hic ipſe magiſter admiratur) primo libro ait, Geminos fratres, & tergeminos fratres. Dies & noctes dicendum, ait Quintilianus: at in Bruto Cicero dicit: At veró hoc tẽpore omni noctes & dies in omnium doctrinarũ meditatione verſabar. Tam prolixa veró de ordine partium orationis altercatio valde ridicula & inepta eſt, qualis eſt in junctura de hiatu vocalium & aſperitate conſonantium: ubi valde miranda eſt Quintiliani negligentiane an ignorantia neſcio. De vitiis diſſerit quæ de vocalibus & conſonantibus in cõpoſitione poſſunt accidere: de virtutibus, quę ſunt huic neceſſarió exprimendæ, verbum nullum facit. Ex literarũ enim naturali bonitate magis, quám ex temporum in ſyllabis dimenſione omnis ſingularũ dictionũ & gravitas,

& jucunditas,& ſplendor,& obſcuritas,& magnificentia,& ſubtilitas,atq; omnino omnis numeri virtus oritur. Nec ſatis eſt monere,qui pedes numerũ ſuaviter inſtituant,qui concludant. Multum enim intereſt quę ſint in pedibus longę aut breves vocales. Longę fuerint prima & tertia vocales,an nihil intereſſe inter utriuſq; ſonos arbitramur? an nihil acceſſionis fieri ad vocalium ſonos ex conſonantiũ conjunctione judicamus? Imó veró poteſt numerus alius alio vel gratior, vel ingratior eſſe, nec iſta per ſyllabas diſtinctio temporum,ſed vocalitas,ſed ἐυφωνία numerũ efficiet. De tertio tandem compoſitionis membro, quod tradit Quintilianus,quomodo rhythmum dividit? Rhythmus (ait) par eſt ut dactylus: aut ſexcuplex,ut pæan: aut duplex,ut iambus. O partitionem & ineptam & inſulſam! Primúm quid utilitatis habet iſta partitio,etiam ſi vera ſit? quæ pars deinde cõpoſitionis,quæ ratio doctrinæ refertur ad iſtã parium, ſexquiplicium, duplicium cõparationẽ? nulla omnino. Deinde veró quám eſt ridiculum & inſipidum ſic partitionẽ informari,ut plures partes relinquas, quám cõplectare? At majorum rerum cum minoribus collatio quinq; differentias habet: πολλαπλάσιον,unde duplex eſt ratio : ἐπιμόριον, unde ſexquiplex : ἐπιμερῆ, πολλαπλασιεπιμόριον,πολλαπλασιεπιμερῆ: de quibus tribus poſtremis generibus nihil hic attingit Quintilianus,& primi generis unam tantúm attingit, cúm

Numerus.

Pedum vitioſa partitio.

cúm ſit ejuſdem generis amphibrachys é brevi, longa, brevi: habet enim rationem multiplicem triplam, & dochimus, cujus poſtea Quintilianus meminit é brevi, duabus longis, brevi, longa, ſi medio ſpatio dividatur, rationem efficiet ἐπιμερῆ. Quare tota iſta partitio explodenda plané eſt, & ad Ariſtotelis (á quo videtur Ciceroni & Quintiliano reperta) ſophiſticas argutias referenda. Verúm perge: ſingulares ſunt deinde metri & rhythmi differétiæ, quas Quintilianus inſtituit. *Rhythmi & metri differétiæ ridiculæ.* Metrum, inquit, cõſtat ordine, rhythmus ſpatio " temporũ: ideoque hic qualitatis eſt, illud quan- " titatis: quaſi veró nullus ſit ordo in proſa oratione, & non interſit plurimùm longæne, an breves ſequantur. Secunda differentia primæ ſapientia par eſt. In rhythmo indifferés eſt (ait Quintilia- " nus) dactylusne ille priores habeat breves, an ſe- " quentes: in verſu pro dactylo poni non poterit a- " napæſtus aut ſpondæus. Quid ergo Quintiliane? " ſi nullus eſt in oratione ordo ſyllabarũ longarũ & brevium, nec refert an tres ſyllabæ (quarũ una longa ſit, duæ breves ſint) faciant anapæſtum, an dactylũ, quid eſt quod poſtea tam multa de ordine longarũ & brevium in pedum conjunctionibus commentaris? quorſum tot obſervationes tuæ, ſi nihil intereſt, præcedant breves an longę? Aliæ duabus his differentiis ſequuntur ſimiles differentiæ, quód metrũ ſit in verbis, rhythmus in corporis motu: quaſi veró verſus ille,

Sic fatur lachrymãs, claſſiq; immittit habenas, potiús in ſingulis verbis, quám in univerſo ſex pedum numero concludatur. O doctorẽ doctrinæ, quã profiteris, expertem! Verúm tot ineptias omittamus, & cætera cõſideremus. Vitaveris in ſoluta oratione carmen perfectũ, & initio orationis initium carminis, & in fine, finem: ex omnibus & omnium generum ſyllabis, ſed variatis & moderatis orationẽ componere licebit. At Quintilianus Ariſtotelem & Ciceronem ſequutus, vaniſſimas artes nobis explicavit. Pedes diſſyllabi ſunt quatuor, triſſyllabi ſunt octo. Quid tum? Ex his ſpecies numerorũ quadraginta Quintilianus efficit. verúm quám ridiculé atque inepté! Nam in hac obſervatione non ſolúm eundem numerũ modis pluribus inutiliter obſervavit, ſed ſibiipſi plerunq; repugnavit. Nam ſi per quatuor extremas ſyllabas, quod Quintilianus etiã hic interdum facit, numerum diſtinxeris, & ultimam pro indifferẽti (quod eidem etiam placuit) ſumpſeris, certé omnes Quintiliani obſervationes tam variæ ad octo redibunt, atque aliis aliæ repugnabunt. Affirmat Quintilianus numerũ ex pæane primo & ſpondæo vitioſum eſſe in clauſula, ut, Brute dubitavi. At eundem mutata obſervationis ſpecie laudat. Accipiet (ait) ante ſe choreus & pyrrhichium, ut, Omnes propé cives virtute, gloria, dignitate ſuperabat. Sex enim poſtremæ ſyllabæ in utroque exemplo parem numerũ habent,

Summa compoſitionis & vera doctrina

Numeri ſpecies ineptæ à Quintiliano colliguntur.

bent, cúm ſit ultima Quintiliano indifferés. Duo ſpondæi (ait Quintilianus) nõ feré conjungi patiuntur, quod tamẽ Cicero in Craſſo probavit, & Quintilianus ipſe in tribus aliis obſervationibus laudavit, moloſſus & palimbacchi⁹ optimé claudunt. At ultima indifferenti tres ſpondæi hic cõjunguntur, ut patet etiam Quintiliani exemplo, Et ſpinis reſperſum. Optimé claudit (ait idem) bacchius & palimbacchius, ſpõdæus & choreus. At ultima indifferenti poſita, ſpondæi item duo poſtremi ſunt. Tanta caligo rhetoris hujus menti offuſa eſt, ut non mõdó nugatorié ſępius idem repetat inutiliter, iteretque, ſed ſibiipſi contraria repugnantiaq; dicat: ita ſine dialectico ſyllogiſmo, ſine judicio his in rebus verſatur. Lõgiſſima reliquo capite oratio cõſumitur, quis modus cõpoſitionis ſit, quomodo ejus judicium pené naturale totum ſit, quod verum eſt: tum de inciſorum, membrorũ, peridiorum, hiſtoriæ, exordii, narrationis, confirmationis, epilogi cõpoſitione, quod eſt ſané perridiculum. Definitur á Quintiliano inciſum, ſenſus non expleto numero concluſus, quaſi veró inciſi ratio pẽdeat ex numero, ut ſi numerus expleatur, aut nõ expleatur, idcirco inciſum eſſe, aut nõ eſſe neceſſe ſit, & in inciſis nõ poſſit non plenus eſſe numerus, nec tamen inciſa eſſe deſinant. Citat Quintilianus á Cicerone exempla, & cum eo errat, Domus tibi deerat? at habebas. Pecunia ſuperabat? at egebas.

Verúm ego hic membra quatuor video, nõ inciſa quatuor. Simili errore in membrorũ & periodorũ doctrina vagatur Quintilianus, nec ex ejus oratione ſciri poteſt, quid horum quicquam ſit. Dicam veró, quoniam ipſe nõ dicit, inciſum, eſt imperfecta ſententia: membrũ, perfecta quidem, ſed alió tamẽ relata ſententia: periodus omnino perfecta atque abſoluta, ut ſyllogiſmus omnibus ex partibus conſtans, periodus eſt: Propoſitio, aſſumptio, cõplexio membra, quę ſi uno verbo ſen tentias complectantur alias, inciſa ſunt: ut hic,

Uná Euruſq;, Notuſq; ruunt, crebęrq; procellis
Africus,

Inciſa tria ſunt: periodus itaque aliquando brevior erit, ut

Nihil ſapiẽti prętcr culpã in vita pręſtandũ eſt.

Atque in his orationis formis, ſicut in cõpoſitionis partibus tam multa quę fabulatur Quintilianus, nullam doctrinæ rhetoricæ micam habent, ſed inanẽ pompam, & ſophiſticam oſtentationẽ neſcio quam: ut imperiti diſcipuli magiſtrũ talem admirentur, ab eo doctrinã nullam percipiant. Quamobrem videmus in capitis hujus tam prolixa cõfuſione quám multa Quintilianus peccaverit: exordium libri inſtar ſine arte, definitio hujus artificii nulla, partitiones ridiculæ & vitioſæ; numeri poëtici & oratorii ineptæ differentię, numerorũ obſervationes cõfuſiſſimæ & inertiſſimæ ſine certa argumẽti ullius ſcientia, ſine ulla ſyl-

ſyllogiſmi prudētia merę ferè ac perpetuæ nugę. Decimus liber deſcriptæ artis exercitationem quandam demonſtrat. Primo autem capite longiſſimo illo quidem, eloquentiæ habitum, id eſt ἕξιν parari legendo, ſcribendo, dicendo præcipit Quintilianus. De legendo itaq; totum primum caput eſt, de ſcribendo quatuor proxima, de dicendo reliqua duo. Atq; primo illo capite diſputat Quintilianus, tametſi orator veras cauſſas agendo eloquentię candidatum excitare multùm poteſt, ſcriptę tamen orationis lectionē certioris eſſe judicii & majoris fructus. Quemadmodum Cicero cùm decem annos perpetuos (ut ex ſcriptis ejus obſervavi) quotidie in foro, in curia, in roſtris oratores audivit, legit etiam interim ſcriptas oratorū varias orationes. Quintilianus igitur exiſtimat lectionē ejuſmodi, quàm auditionē utiliorē eſſe. At vehementer hic ab eo diſſentio. Rhetoricæ enim ſicut & dialecticæ & cujuſvis exercendæ artis ratio duplex omnino eſt, ἀνάλυσις & γένεσις. Primum enim eſt ut artis uſum in propoſitis exemplis cernamus, deinde ſimilia his effingamus. Ut igitur pręcepta artis melius cognoſcuntur audiendo diligente & erudito doctore, quàm ejus legendo libro: ſic uſus præceptorum primùm melius audiendo, quàm legendo exercetur. Recens eſt & infirma artis cognitio, quæ facilius multò alio ducente, & viam indicante ſequitur, quàm per ſe progreditur: multa & tro-

In librum decimum.

Auditio melior lectione.

porum & figurarũ & omnis elocutionis exempla rudis & novitius diſcipulus dicente Cicerone perſpiciam ſubitó & admirabor, quæ in ſcriptis ejus orationib⁹ vix multa obſervatione tandem deprehenderem. Neque tamen in veris cauſſis duntaxat oratores ad hanc exercitationẽ audiri jubeo, ſed magiſtros orãtes in ſchola ſuis exemplis hic præire volo, ut nõ ſolúm diſcipulis bene dicendi artem ex pictis præceptis oſtendant, ſed multó magis uſum vivis exemplis aperiãt: quod idem feré pauló póſt in imitatione Quintilianus docet. Da mihi rhetorẽ non ſolúm docendi, ſed etiam dicendi peritum. Da Ciceronẽ qui Cælio, qui Dolabellę, qui Hircio, qui Panſę, qui Craſſo, qui multis aliis fuit, an nõ rudem eloquentiæ diſcipulum meliús audientem docebit, quám ejus orationes doceret? Hæc igitur ſcholaſtica auditio prima ſit, deinde omnibus locis oratores omnes audiantur. At in lectione firmius judiciũ eſt (ait Quintilianus) Credo ſcilicet diſcipuli judicium firmius eſſe ſolúm, quám ſi judicio præceptoris confirmatum fuerit. Pudet diſſentire (ait Quintilianus) Quaſi veró diſcipulus iſte noſter in eloquentiæ ſtudiis exercendus ad oratorẽ audiendũ judex rhetoricæ ignarus non peritus obſervator acceſſerit, & Colotes Tejus cúm Thimantis tabulam ſpectaret (qua pictor hic viderat cum immolanda Iphigenia, triſtis Calchas eſſet, mœſtior Ulyſſes, mœreret Menelaus, obvolvendum

dum caput Agamemnonis eſſe, quoniam ſummum illum luctum penicillo nō poſſet imitari) tum, inquam, in hac tam miſerabili & lamentabili pictura Colotes lachrymis oculos cōplerit, non in omnes artificii rationes animum potiús intenderit. Alia docti cōtemplatoris & ſapientis obſervatoris perſona eſt, alia improvidi, nec artẽ animadvertentis auditoris. Quamobrẽ primúm fuerit eloquentiæ diſcipulus, auditor & diſertorum magiſtrorũ & eloquentium oratorum: deinde lector: & ut in audiendo, ſic in legẽdo obſervabit omnes artis ſuæ laudes in tropis & figuris. Hoc Quintilianus non monet. In cõmemorandis autẽ rhetoribus quos eloquentię diſcipulo legendos putat, relabitur ad errorem primi & ſecundi libri, poëtas primúm, deinde hiſtoricos, oratores tandem proponit, atq; ita nobis analyſin deſcribit. Deinceps accedit ad geneſin, ſecũdam exercitationis partem, ut imitando vel per nos ipſos aliquid conãdo ſcribamus & dicamus. Secundo igitur capite laudat Quintilianus imitationẽ, nec tamẽ ſatis eſſe putat: ſed conandum aliquid ſupra eos, quos imitamur: in quo libẽter aſſentior, niſi quód nõ imitabilem inventionem exiſtimat, in hoc enim graviter errat. Ex omnib[9] enim dialecticę & rhetoricę partibus nullam facilius eſt imitari, quám inventionẽ, quia nullum eſt argumenti genus non notatum & deſcriptũ: nullius forma eſt argumẽti, cujus ſimile nullum

Imitatio.

Inventionem inimitabilem falſó putavit Quintilianus

poſſit in alia cauſſa reperiri. Duo (ait) imitationi eſſe propoſita, quos imitemur, quid imitemur: hoc etiam concedo. Multa miſcet hic de decoro inepté: de hoc enim nihil adhuc præcepit, nec in rhetoricis elocutiõis vel actionis præceptis quicquam eſt tradendum. Hoc enim ſi cujuſquã artis eſt, dialecticæ prudẽtiæ eſt magno uſu rerũ confirmatæ, non rhetoricæ. Plures imitandos, non unum Quintilianus exiſtimat, id etiam libenter accipio, ut potiús multorũ virtutes, quám vel unius etiã vitia conſectemur, modó tamẽ in optimis quibuſque confirmatus prius fueris. Tertio capite pręcipit Quintilianus quã diligentiſſimé, & quamplurimũ ſcribendum eſſe, ut bene potiús » quám citó ſcribatur, tandem veró celeritas uſu » & conſuetudine cõparetur. Quod ex parte quidem, nõ totum verum eſt. Volo enim ut Cicero, ut Quintilianus etiam libri ſecũdi capite quarto » vult, ſe efferat in adoleſcente fœcunditas, ut ſit » quod amputari poſſit. Nõ enim poteſt in eo ſuc- » cus eſſe diuturnus, quod nimis celeriter maturi- » tatẽ eſt aſſecutum. Quanquã reprehendit Quintilianus ipſe deinde in ſcribendo nimiam & diligentiam & negligentiam. Reliquum caput de loco, de cęris, ubi ſcribatur, ſicuti caput proximũ de emendatione nihil admodum præcepto ullo dignũ habet. Quinto capite tractatur feré idem argumentum, quód ſcriptio convertendis in ſermonem Latinum Gręcis commodé adhibeatur.

Decorum.

Scriptio.

Quæ

Quæ ſané exercitatio rudi & novitio eloquentiæ Latinę diſcipulo nō convenit, qui verborum copiam nondum pararit, ut ea Græcā eloquentiam Latiné reddat. Probat etiam Quintilianus eandem ex Latinis converſionem, præſertim de carminibus, quia res una dici pluribus modis poſſit. In quo etſi meritó á Cicerone diſſentit Quintilianus (Cicero enim hāc exercitationē in primo de oratore, argumento leviſſimo tollit) attamen hæc exercitatio nō niſi confirmato jam & corroborato & copia elocutionis inſtructo ſtylo prodeſſe poterit, & in eodē vitio cum ſuperiore fuerit. Reliqua de theſi & declamationibus ſimilia ſunt, qualia ſunt toto capite ſeptimo, quód extēporalis dicēdi facultas paretur arte, exercitatione, nihil habent novi præcepti, ſed inanē loquacitatem. Quamobrē de exercitatione libro decimo ita præcipitur, ut de artis ipſius partibus eſt præceptum, nihil perſpicué definitū, nihil acuté partitū, nihil ad verum uſum congruenter expoſitum eſt, nullum denique dialecticum vel conſilium vel judicium eſt adhibitum. Undecimo libro de decoro, memoria, pronuntiatione præcipitur, & in ſingulis rebus capita ſingula conſumuntur. Primo itaque capite longiſſimus ſermó de apté dicendo conſumitur, ſed hoc totum decori tam prolixum præceptū valde in rhetoricis præceptis eſt indecorum. Videre enim quid deceat omnino omnibus in rebus, ſi qua poſſit ars

Cicero á Quintiliano bene reprehenſus.

In undecimū librum.

propriè explicare, dialectica certè fuerit, quæ leges omnium rerum cōmunes, & maximè generales oſtendit in argumento, enunciato, ſyllogiſmo, methodo, quid conveniat in omni re atque cauſſa, quid verè deceat, quid non deceat. Attamen quāvis id generatim in dialectica præcipitur, id etiam privatim & ſingulatim ex aliis artibus ſingulis intelligitur. Decorū in ſermonis puritate & elegantia ex grāmatica, in elocutione & actione ex rhetorica, in numerorū ſupputatione & magnitudinū diviſione, in concentibus & ſonis, in aſtrorum motibus ex arithmetica, geometria, muſica, aſtrologia: in ſtirpibus & plantis atque animalibus ex phyſica: in virtutibus & moribus ex ethica philoſophia: in ædificiis, in agris ex architectura & agricultura: in omnibus & dictis & factis, in omnibus rerum quotidianarū & nulla arte comprehenſarum conſiliis ex humana earum rerum prudētia: denique in omnibus rebus quid decorum ſit, cognitio ipſa atque ſcientia & uſus declarabit. Nec tamen ſeparatum de decoro & diſtinctum ullum præceptum erit, quia decorum ipſum cōveniens ea perfectio eſt, quam artes ſuis præceptis, quam ipſa humanitatis ratio & ſapientia demonſtrat. In rebus verò nulla arte ſingulari comprehenſis, cōmunes ingenii & naturę dotes, quas dialectica interpretatur, excitandæ & adhibendæ erunt: uſus itē, mores, exempla admonebunt. Quare quod tam latè

pa-

pateat, ridiculum ſané eſt rhetoricæ veluti proprium ſubjicere. Secundo capite Quintilianus accumulat omnes ineptias de locis & imaginib⁹ ad memoriam conformandũ: quas ipſas meritó deridet, & ſuas nugas Carneadem, Metrodorũ, Simonidẽ earum inventores habere jubet, ſimpliciora & meliora putat eſſe diviſionẽ & compoſitionem cum labore & exercitatione conjunctam: quod ſané maximé in Quintiliano laudo & probo: ac ſi diviſionis artẽ & ordinis proponeret, multó magis etiam laudarẽ & probarem: tum enim memoriæ artem nobis explicaret. Ars memoriæ (ait) tota poſita eſt in diviſione & cõpoſitione. Quæramus igitur quæ ſit ars ordinis, quæ ſit ars, quæ res dividat & cõponat, tum memoriæ artem inveniemus. Eſt autem in dialecticis, enuntiationis, ſyllogiſmi, & methodi præceptis tota hæc ordinis doctrina diligenter in noſtræ dialecticæ præceptis expoſita. Vera igitur illic memoriæ ars & dialecticæ propria omnino eſt. Itaque Quintilianus in iſto capite res alienas quidem, & plerunque etiam ridiculas tradit, ſed tamen vero propiores, quám adhuc permultas tradidit. Cujuſmodi caput de pronuntiatione multis quidem præceptis utilibus refertum, ſed totidem nugis oneratũ, ut ineptię facilé neceſſarias inſtitutiones ſuperẽt. Vana ſiquidem curioſitas eſt in tam multis & vocis & geſtus ſectionibus, cúm tota illa tot verſuum millibus accumu-

De memoria.

De pronuntiatione.

lata doctrina paucis verbis perſpicué tradi poſſet. De duodecimo libro prima illa initio á nobis diſputata ſunt, quód orator ſit vir bonus, quód philoſophus, jurecõſultus, hiſtoricus: proxima autem quæ primúm ſint agendæ cauſſæ, & quid in his & ſuſcipiendis, & diſcendis, & agendis ſit obſervandum: itemque poſtquam á foro diſceſſeris, quibus rebus otium ſit oblectandũ, non unius artis rhetoricæ decreta, ſed ejus advocati (quem nunc vulgo dicimus) ſtudia quædam demonſtrant. Et longiſſimum caput de generibus dicẽdi, rhetoricæ elocutionis proprium nil habet. nec enim diſtinctio gravitatis, humilitatis, mediocritatis in oratione ſumitur ex verbis tantúm, ſed ex rebus ipſis, ut hæc partitio ſit cõmunis inventionis cum elocutione. Quamobrem ſi lubet quinque poſtremorum librorum ſubductis rebus omnibus conſiderare, quæ deſcriptio doctrinæ fuerit, ut non liceat idem dicere, quód de ſuperioribus inventionis & diſpoſitionis libris anté dictum eſt, & artem & artis uſum neque recté neque ordine á Quintiliano doceri: certé veré confirmari poterit multis & inanibus præceptis artem rhetoricam in elocutione & actione onerari, & longé majorem inanis oſtentationis & pompæ ſpeciem, quám veræ & ſolidæ doctrinæ rationem demonſtrari.

In duodecimum librũ.

FINIS.